

KIBRIS VAKIFLAR İDARESİ

KURUMSAL ARKAPLAN RAPORU I

11.08.2014

Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yeniden Yapılandırma Projesi kapsamında proje ortakları olan TEPAV ve Doğu Akdeniz Üniversitesi tarafından bir iş bölümü çerçevesinde iki adet kurumsal arkaplan raporu hazırlanmıştır. Bu rapor TEPAV tarafından hazırlanmıştır ve projenin diğer ortağı olan Doğu Akdeniz Üniversitesi tarafından hazırlanan Kurumsa Arkaplan Raporu II ile birlikte okunmalıdır. Raporların amacı Strateji Belgesine girdi oluşturmaktır.

İçindekiler

GİRİŞ	3
Tarihsel Arkaplan:.....	4
İslam dünyası dışında vakıf veya vakıf benzeri yapılar:	4
İslam'da ve Osmanlı'da Vakıflar	4
Türkiye Cumhuriyeti ve Kıbrıs Vakıfları	9
Osmanlı'dan devir: Türkiye Cumhuriyeti dönemi	9
KKTC Vakıfları:	12
Organizasyon şeması:	14
Kıbrıs Vakıflar İdaresinin Görevleri:	14
Kıbrıs Vakıflar İdaresinin mal varlıkları:	14
Vakıflar Genel Müdürlüğü ve KKTC Vakıflar İdaresi'nin İdari Karşılaştırması:	15
KKTC Vakıflar İdaresi Temel İşlevleri	15
Güney Kıbrıs'ta Vakıflar	27
Varlık Koruma İşlevi, Kara Para Aklama ve Terörizmin Finansmanı	30
G. Kıbrıs ve Malta'da Vakıflar	30
Çağdaş Uluslararası Örnekler	31
Avrupa'da Vakıflar ve Düzenleme-Denetleme	31
Birleşik Krallık'ta Vakıfların Düzenlenmesi-Charity Commission Örneği	33
Avrupa'da Vakıfların Geleceği	36
EK1- Vakıflar konusunda Türkiye mevzuatının karşılaştırılması	38
EK2-Türkiye-KKTC Karşılaştırması	42

GİRİŞ

Geniş bir tarihi mirasın ekonomik, sosyal ve politik dönüşümlerini içinde barındıran *vakıf* kurumunun bugün de toplum yaşamında önemli bir yer tuttuğu, KKTC özelinde de, hangi tarihsel sınıflandırmayla bakılırsa bakılsın, Vakıflar İdaresi'nin bugün önemli bir işlev gördüğü ve bu işlevleri daha etkili yerine getirmek için bir çaba içinde olduğu görülmektedir.

Bu çabanın gerçekleştirilmesinde iki temel kısıttan söz edilebilir: KKTC Vakıflarının Kıbrıs Sorunu'nun çözümü bağlamındaki önemi ve KKTC Vakıflar İdaresi'nin mevcut örgütlenme yapısı. Bu raporda, vakıfların gerek tarihten gelen misyonunu gerekse de bugünün ihtiyaçlarına yanıt verecek işlevlerini yerine getirmesi için gerçekleştireceği kurumsal dönüşümlere temel oluşturacak bilgiler derlenmeye çalışıldı. Özellikle İdare'nin kurumsal işleyişi, mali yapısı, Yönetim Kurulu ve Genel Müdürü'nün yetkileri ve İdare'nin vakıfların ekonomik sürdürülebilirliğinde gördüğü işlevler, yapılan görüşmelere, alanyazın taramalarına ve karşılaştırmalı çalışmalara yer verilerek analiz edildi. Bu bağlamda oluşturulan kavramsal çerçeveyi desteklemek amacıyla sadece İslam ve Türkiye tarihine özgü vakıf uygulamaları değil, Batı'da vakıf benzeri yapıların bugünkü yönetim ve denetim mekanizmaları da analize dahil edildi.

Bu raporun nihai amacı, KKTC Vakıflar İdaresi'nin mevcut yönetim yapısı ve işlevlerini -tarihsel arka planı akılda tutarak, Türkiye ve Avrupa uygulamalarını dikkate alarak analiz etmek ve geliştirilecek önerilere girdi sağlamaktır. Bu analizden ortaya çıkacak çerçevenin, gelecekte KKTC Vakıflar İdaresi bünyesinde yapılması planlanan çalışmalara bir temel oluşturması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde vakıf kurumunun tarihsel gelişim süreci, İslam ve Osmanlı tarihine ağırlık verilerek anlatılacaktır. Bugün KKTC topraklarında mevcut olan vakıfların tarihsel, hukuksal ve idari yapısını anlayabilmek için yapılan bu çalışma, hem Batı dünyasında vakıf benzeri yapıların tarihini, hem İslam ve Osmanlı coğrafyasında vakıf kurumunun ortaya çıkışını hem de Türkiye ve KKTC vakıflarına ilişkin tarihsel arka planı içeriyor.

İkinci bölümde vakıflara ilişkin idari yapının incelenmesi için Türkiye Cumhuriyet Vakıflar Genel Müdürlüğü ve KKTC Vakıflar İdaresi'nin bugünkü yapısının hangi süreçlerden geçerek oluştuğu, kamu yönetimindeki konumları ve mevcut örgütlenme, iş yapma yapıları inceleniyor. Her iki kurumun yapısına ilişkin mevzuata, işlevlerine ve işleyişine ilişkin karşılaştırmalı analizler yapılıyor. Özellikle KKTC Vakıflar İdaresi'nin karşılaştırmalı anlatılması konusunda yarar sağlayacağı düşüncesiyle GKRY'deki vakıfların yönetimine dair bilgiler de bu bölümün sonunda bulunabilir.

Üçüncü bölümde, vakıf kurumunun işlevlerine ve yönetimlerine ilişkin bugünün dünyasına ait resmi tamamlamak amacıyla, Avrupa'da çağdaş vakıfların hangi ilkeler çerçevesinde düzenlendikleri ve denetlendiklerine ilişkin bir çerçeve sunuluyor.

Tarihsel Arkaplan:

İslam dünyası dışında vakıf veya vakıf benzeri yapılar:

Eski Yunan'da şehrin önde gelenleri şehirlerine şölenler, festivaller düzenler ve anıtlar yapar, şehrin altyapı hizmetlerini yerine getirir, bunun karşılığında şehri yönetirdi. Böylelikle şehir yönetiminin meşruluğu sağlanırdı (Isin&Lefebvre, 2007). Eski Yunan hukukunda site denilen korporasyonlara yapılan bağışlar ve vasiyetler vakıf görünümündedir. Burada da bağış ve vasiyetler tahsis amacına göre kullanılmaktadır (Akgündüz, 1996). Hristiyanlığın yayılmasıyla birlikte fakirlerin korunması amacıyla kiliselere, manastırlara ve hayır kurumlarına yapılan tahsislere rastlanmaktadır. Roma İmparatorluğu bunları mukaddes eşya olarak tanımlamış ve bunlar üzerinde mülkiyet ya da herhangi bir ayni hak tesisine izin vermemiştir.

Cermen hukukunda vakıf benzeri kurumlar/yapılar bulunmaktadır. Cermenlerde mal sahibi malını belirli, sınırlanmış bir süreyle malını bir aileye tahsis edebilmektedir. Tahsis edilen mal satılamaz, bağışlanmaz ve miras olarak bırakılamazdı. İngiltere ve ABD hukukunda vakfa benzeyen yapılar bulunmaktadır. *Trust*, bir malın vasi veya emin denilen bir şahsın zilyetliğine hak sahibi olan bir başka şahsın yararlanması için verilmesidir. Bu durumda vasi maldan yararlanmamakta bir başka kişinin yararlanmasını sağlamaktadır. Dul ve yetimlerin yararlanması amacıyla kurulan kuruluşlara *trust*, *thrift* ya da *speed* adı verilir. Kamusal hizmet üretenlere, kamuya yönelik hayır işleri yapanlara, *charitable trust* denilir. Vakıftan temel farkı bu çeşit bir tasarruftan dönmek mümkündür ve tahsis süreli de olabilir. Bu ülkelerde görülen ikinci tür *foundation*'dır. *Foundation* bir malın kamuya yönelik bir amaca tahsis edilmesidir.

İslam'da ve Osmanlı'da Vakıflar

Bugün Türkiye'de Vakıflar Genel Müdürlüğü, KKTC'de ise Vakıflar İdaresi'nin idari şemsiyesi altında var olan vakıfların yukarıdaki kriterlere göre tasnifinden önce Osmanlı Devleti'nin farklı dönemlerinde vakıfların ne tür işlevler gördüklerine, nasıl kurulup nasıl yönetileceklerine göz atmak gerekir. Öncelikle, vakıfların Osmanlı öncesi İslam toplumlarında da yeri olduğu, bu varlığın İslam'ın kaynaklarına dayandırıldığı söylenmelidir. Klasik dönem İslam devletlerinin yayıldıkları geniş coğrafyada, eğitim, bayındırlık, aşevi gibi sosyal hizmetler ve din hizmetlerine ilişkin alanlar vakıflar aracılığı ile düzenlendi. 600 yıla yakın bir süre İslam Devleti'nin toprakları üzerinde varlığını sürdürmüş bir diğer siyasal yapı olan Osmanlı Devleti de benzer bir yapıyı takip etti.

Osmanlı'da vakıflar, bugünkü anlamı ve işlevi ile belediye teşkilatının olmadığı bir yapı içinde, sosyal/günlük yaşam için ortak faydalanılan hizmetleri üreten, dağıtan ve finanse eden kurumlar olarak varlıklarını sürdürdüler. Bu vakfiyeleri Osmanlı sultanının kendisi, hanedan üyeleri ve üst düzey bürokratları kurabiliyorlardı. Vakıf sahipliğine ilişkin 1)Ailelere ait olan (mirasla geçebilen/evladiyelik), 2)devlete ait olan, 3)kişilere ait olup ölüm durumunda müsadere ile devlete geçen olmak üzere üç temel kategori bulunmaktadır. 19.yüzyılın ortalarına kadar vakıfların sahiplik durumlarının bu şekilde devam etmiş, bu yapı korunarak bazı temel sosyali ekonomik ve politik işlevler görmüşlerdir.

Bu kapsamda, Osmanlı vakıf sistemi üç kategori üzerinden incelenebilir: 1)dönemsel (klasik-modern), 2)işlevsel (sosyal hizmet/bayındırlık, eğitim, din vb) 3)kaynaklarına(nakit/gayrimenkul) ve 4)sahipliklerine göre.

Dönemsel olarak baktığımızda, Osmanlı klasik döneminde (13.-17.yy) vakıf¹ kurumlarının geleneksel işlevlerini devam ettirdikleri, bugün modern devletin yapısı içinde görülen pek çok hizmetin yerine getirilmesinde önemli işlev gördükleri söylenebilir. Hatta Timur Kuran'a göre bu hizmetler modern anlamdaki devlet iktidarının o kadar önemli bir kısmını kapsarlar ki, orta çağ klasik imparatorluklarından biri olan Osmanlı'nın toplumsal yapısının siyasal iktidar yapısından çok bu vakıf yapısı ile belirlendiği söylenebilir. Aşağıda bu tarihsel dönemde vakıfların ne türden işlev gördüklerini detaylandıracağız.

İşlevsel olarak, Osmanlı klasik döneminde vakıflar üç temel işlev görmektedirler; sosyal yardım hizmetleri, eğitim hizmetleri ve din hizmetleri.² Elbette ki, bu türden sosyal harcamaları gerçekleştiren kurumların meşruiyeti İslam dinine dayanıyordu. İslam'ın hadis ve ayet gibi kavramlarına dayandırılarak önemli bir sosyal politika kurumu olarak işlev görüyorlardı.

Eğitim alanında vakıfların çalışmalarını İslam'ın ilk çağlarına kadar götürmek mümkündür. Bir Orta Çağ Kilise skolâstiğiyle karşılaştırmak zor olsa da, vakıflar hem camilerin bulunduğu hem de dini, felsefi ve ilmi eğitimin yapıldığı merkezler haline geldiler. Özellikle İslam'ın klasik döneminde bugünkü pozitif bilimlere temel olacak şekilde bilimsel çalışmalar yapılmasının yanı sıra, dini hizmet verecek kişilerin yetiştirilmesinde de önemli bir rol oynadılar. Uzun bir süre politik otoriteler de okul kurmak istedikleri zaman, bunu vakıf sistemi üzerinden gerçekleştirdiler. Yalnızca cami, aşevi gibi kurumlarla ortak kullanım alanı olarak değil, özel olarak eğitim kurumu biçiminde de vakıflar oluşturuldu. Osmanlı dönemine baktığımızda da benzer bir durum göze çarpıyor. 19.yy'daki modern bürokrasinin kurulması aşamasında ortaya çıkan yeni eğitim kurumu açma hamlelerine kadar, vakıflar kendi özerk yapıları içinde eğitim hizmetinin de görüldüğü yerler olarak tasarlanmıştı. Kütüphane, okul kurulmasından, kitap ve diğer ihtiyaçlarının giderilmesine, öğretmen ücretlerinden öğrenci burslarına kadar pek çok eğitim kalemi ya devlet ya da özel kişiler tarafından vakfedilmiş mallar ya da gelirler üzerinden vakıf idarecileri tarafından karşılanıyordu.

Sosyal hizmetlerin yerine getirilmesi konusunda da³ Osmanlı vakıfların pek çok işlevi birlikte yerine getirmiştir. Kurumsal olarak bakıldığı zaman, özellikle Orta Çağ Avrupası'nın geçirdiği karanlık dönem göz önünde bulundurulduğunda, İslam coğrafyasının en güçlü temsilcisi olan Osmanlı'nın sosyal refah yaratmak için gereken kurumları vakıflar üzerinden yaşattığı söylenebilir. Her ne kadar, yukarıda da bahsedildiği gibi, bu vakıflar belirli bir siyasal iktidar organizasyonu olarak ortaya çıkmaya da, yine de vakıfların kurumsal olarak bu tarihsel dönemde ve bu siyasal yapı içinde sosyal refah dağıtma işlevini görmüş olmaları önemlidir. Bu işlev doğrultusunda, Osmanlı-İran çekişmesi dönemindeki çatışmaları bir kenara bırakırsak, Osmanlı'nın klasik yönetim yapısını uzun yıllar, büyük bir toplumsal muhalefet olmadan sürdürebildiğini söylemek mümkündür. Vakıflar üzerinden yaratılan sosyal refah rejimi, bu türden bir sistemik devamlılığa işaret etmesinin yanı sıra, sosyolojik anlamda başka çıkarımlara sebep olabilir. Harbiye, Enderun, Yeniçeri Ocağı, Şeyh-ül İslamlık gibi merkezi yönetim kurumlarından bağımsız olarak, "siyasal olanın ekonomik ve sosyal olanı belirleme ve sürdürme" işlevini yüklediği vakıflar, bugünkü sivil toplum-devlet tartışmalarına da ışık tutar niteliktedir. İçerdiği pek çok farklı uygulama ile toplumsal hayatın devamı için devlet otoritesi ve toplumsal aktörlerin nasıl ayrışabilecekleri ya da birlikte çalışabileceklerine dair önemli bir tarihsel örnektir vakıflar. Vakıfların yarattığı ekonomik değerler ise, sosyal hizmetleri üretmenin yanında, Osmanlı şehirlerinde

¹ Oded peri- jerusalem.

² Timur Kuran'dan bir özet sınıflandırma.

³ Amy singer, oded peri, adana waqf.

hayırseverlik dışında kalan ticari aktivitelerin de gelişmesine yardımcı olmuştur. Özellikle su kanallarının açılması, şehirleri imarı yönündeki çabalar, Osmanlı şehirlerinin ekonomik gelişmesine önemli katkı sunmuştur.

Osmanlı klasik döneminde vakıfların işlevleri bu şekilde özetlenebilir. 18.ve 19.yüzyıllara geldiğimizde ise durum farklılaşmaktadır. 18. ve 19.yy Osmanlı Devlet düzenini “modern devlete ve Weberci bürokrasiye geçiş dönemi”⁴ olarak tanımlarsak, tüm Osmanlı idare sisteminin klasik dönemdeki özelliklerinin dönüşüme uğraması gibi vakıf sisteminde de köklü değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler iki biçimde ortaya çıkmış gibi görünüyor.

- Birincisi, o tarihlere kadar vakıfların din hizmetleri ve sosyal hizmetlerle iç içe yerine getirdiği eğitim hizmetinin yapısı değişiyor. Eğitimin dünyevileşme eğilimine girdiği, vakıf idareleri altındaki dini eğitimden çok, merkezi devlet otoritesi altında kurulan pozitif bilimin gereklerine uygun, seküler eğitim kurumlarının verdiği eğitimin öne çıkarılmaya çalışıldığı görülüyor. Harbiye’de başlayan bu durumun, Tıbbiye ve Mülkiye mekteplerinin kurulması ve daha ilerleyen dönemlerde de Kız ve Erkek Maarif Mektepleri yoluyla tüm eğitim sistemine yaygınlaştırılmaya çalışıldığı söylenebilir.⁵Bu bağlamda, Osmanlı coğrafyasındaki vakıfların en temel işlevlerinden birini büyük ölçüde yitirdiği söylenebilir, bu durum daha sonra Osmanlı egemenliğinden çıkan Kıbrıs ve Mısır gibi coğrafyalar için de geçerlidir.
- İkincisi ise merkezi bir vakıf bürokrasisi oluşturulmasıdır. Modern dönemde vakıflar din hizmetlerine ilişkin görevlerini benzer bir şekilde sürdürmüş, şehirlerin sosyal dokusuna dair faaliyetlerini de zamanın gereklerine uygun olarak devam ettirmiştir. Bununla birlikte modern bürokrasi kurma çabaları sonucu ortaya çıkan vilayet ve belediye gibi yapılar uzun yıllardır vakıfların yerine getirdiği sosyal hizmetlerinin bir bölümünü merkezi otorite adına yerine getirmek üzere çalışmaya başlamıştı. Bu durum vakıfların sosyal işlevlerini kaybetmesi, anlamına gelmese de, bu niteliklerinin zayıflaması, bu amaçla kurulmuş olan kimi vakıfların Evkaf Nezareti’ne devredilmek zorunda kalması ve kimi aile vakıfların artık sadece sahipleri açısından fayda göstermesi gibi sonuçlara yol açmıştır.

Her iki dönemde de vakıfların **din hizmetlerine** ilişkin görevlerini detaylandırmak gerekirse, camilerin yapılması, işlerliğinin devam ettirilmesi, cami görevlilerinin istihdam edilmesi gibi temel fonksiyonların yerine getirilmeye çalışıldığı söylenebilir. İslamiyet’e ilişkin ilmi çalışmaların yapılabilmesi için gerekli fiziksel koşullar ve kimi zaman insan gücü vakfiyeler tarafından yerine getirilmekteydi. Bu durum, Osmanlı yönetimi 19.yy’da modern bürokratik devlete yönelik adımlar atmaya başladığında bazı sıkıntılar oluşturmuştur. Bu alandaki iki temel sorun şu şekilde tanımlanabilir: 1) kaybedilen topraklardaki vakıfların ve din hizmetlerinin durumu ve 2) devletin bekası tartışmalarının bir alt başlığı olarak laiklik tartışmaları.

Osmanlı çekilmek zorunda kaldığı ahalisinin çoğunluğu Müslüman olmayan topraklardaki egemenliğini devam ettirebilmek, oradaki Müslüman nüfus üzerinden nüfuzunu koruyabilmek amacıyla o bölgelerdeki vakıf yapılarını korumak için bir çaba sarf etmiştir. Bu politikanın işleyebildiği Kıbrıs gibi yerlerde vakıflar, Osmanlı’nın çekilmesi sonrası o bölgede kalan Müslüman nüfusun hem din ve eğitim hizmetlerini örgütleyebildikleri, hem de varoluşsal olarak dayandıkları bir politik

⁴ İlber Ortaylı- imparatorluğun en uzun yüzyılı

⁵ Modernleşen Türkiye’nin Tarihi Zürcher.

ekonomik güç olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrudan KKTC vakıflarını da ilgilendiren ve derin politik etkileri olan bir konudur. İngiliz sömürgeliği sırasında Kıbrıs'ın Türk ve Rum toplumlarının hukuklarının belirlenmesi konusunda İngilizlerin de vakıf modeline referans vermiş olmaları, KKTC vakıflarının politik anlamını daha da önemli hale getirmiştir. Üstelik bugüne geldiğimizde, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda da vakıfların idaresinin ve malları üzerindeki tasarruf yetkisinin Kıbrıslı Türklere verilmesinin yanı sıra 1974 ve 1983'ten sonra oluşan statükoda vakıfların çok önemli bir yer tuttuğunu da vurgulamak gerekir. Dolayısıyla, KKTC özelinde vakıfların, pek çok tarihsel nedenle Osmanlı'nın çekildiği diğer bölgelerle dahi karşılaştırıldığında, özel bir önemi olduğu söylenebilir.

Vakıfların laiklik üzerinden tartışılması bugüne de dair olan, hem KKTC'de hem de Türkiye'de geçerli olan bir meseledir. Osmanlı'nın bekası üzerine kafa yoran Ziya Gökalp'tan başlayarak, Osmanlı'nın dağılma sürecindeki siyasi tartışmalar konu olan başlıklardan birisi de vakıflardır. Kimilerine göre Osmanlı coğrafyasının kapitalistleşmesi, dolayısıyla Osmanlı toplumunda seküler bir hayat tarzının yerleşmesi önünde engel olarak görülen vakıflar, belki de bu türden eleştirilerin öncülü olan yukarıdan aşağıya modernleşme çabalarının doğrudan öznesi olmuştur; 1826'da Evkaf-ı Hümayun Nezareti kurulmuştur. Daha sonra Evkaf Nezareti olarak da anılacak bu kurum, vakıfların tümüne ilişkin bazı bürokratik, mali, sosyal işlerin merkezden denetimi ve yönlendirilmesini amaçlayan, yaklaşık yüz yıl boyunca varlığını değişik biçimlerde sürdürebilen bir kuruluştur.

Dolayısıyla bu dönemde vakıfların mülkiyet yapısına dair yapının devam ettiği ancak Evkaf Nezareti'nin kurulması ile başka bir yöne doğru evrilmeye başladığı söylenebilir. Bu fark temelde, modern, işbölümcü, kısacası Weberci devlet bürokrasinin tahsis edilme aşamalarıyla da doğrudan alakalıdır. Ancak burada Osmanlı'nın son döneminde, Evkaf Nezareti'nin işlerliğini sürdürdüğü dönemde, vakıfları, üçüncü kategori olarak belirttiğimiz tasnif üzerinden de tanımlamak gerekiyor ki Türkiye Cumhuriyeti ve KKTC vakıfları üzerinde söylenecekler bütünlüklü bir çerçeveye oturtulabilsin. Bu üçüncü kategori vakıfları kaynaklarına ve sahipliklerine göre sınıflandırmaya ilişkindir. Sahipliklerine göre vakıflar; hanedana ait vakıflar, devlet görevlilerine ait olan vakıflar, ilmiye mensupları, ayan ve eşraf tarafından kurulan vakıflar, halk tarafından kurulan vakıflar olarak dört ana başlık altında incelenebilir.⁶ Vakıflar, klasik Osmanlı döneminde padişahın servetinin halk nezdinde meşrulaştırılması için padişahın sosyal hizmetler için büyük bir kaynak tahsis etmesinin bir aracı olarak işlev görmüştür. Ancak bu yapı yalnızca padişahın devlet bütçesinden belirli aralıklarla kaynak aktarması şeklinde değil, bu türden yapıların külliyeler içinde tasarlanması ve kendi gelirlerini de yaratması mantığı üzerine kurulmuştu. Devlet görevlilerine ve ayanlara/eşrafa ait olan vakıfların kimileri evladiyelik (miras olarak geçebilen) kimileri de kişinin ölümünden sonra hanedanın diğer vakfiyeleri gibi işlev gören ya da başka bir devlet hizmetinde olan kişinin vakfiyeleriyle sürdürülebilen vakıfları ifade eder.

Yukarıda bahsedilen tasnif, Timur Kuran'ın mülkiyet yapısına göre vakıfları sınıflandırdığı çalışması ile de uygunluk gösteriyor. Kuran, özellikle, 19. Yüzyıl ortalarında Batılı modern devlet bürokrasinin oluşmaya başladığı ancak yine Batılı anlamda bir ekonomik modelin uygulanmadığı yapının temeline vakıfların işlevlerinden ve mülkiyet yapısından kaynaklanan özgün modeli koyar. Bu modeli iki temel niteliği ile Osmanlı –Ortadoğu modernleşme ve kapitalistleşmesinin önemli bir belirleyicisi olarak sunar. İlk olarak, Osmanlı öncesinden beri Ortadoğu coğrafyasında oluşturulan bir mülkiyet düzeni olarak vakıf, devletin müsadere geleneğinden bir çıkış yolu olarak büyük toprak sahipleri ve yüksek

⁶ Vgm raporunda alınmıştır.

rütbeli rütbeli devlet görevlileri tarafından oluşturulmuştu. Varlıklı ailelerin sahip oldukları malları vakıf yolu ile ellerinde tutma ve miras yolu ile nesiller boyu korumasına yarayan vakıf kurumunun işlevi 19. yüzyılda da devam etti. Başka bir deyişle “bir taşınmaz neden bir vakfa bağışlandığında, yani vakfedildiğinde, koruma altına alınmış oluyordu? Her vakıf sunduğu hizmetten bağımsız olarak kutsal kabul edilirdi. Sonuç olarak hükümdarlar dine saygısızlık sayılır korkusuyla vakıf varlıklarına el koymaya çekinirdi. Böylelikle mülk sahipleri varlıklarını koruma altına almak için vakıflara bağışlamaya başladılar. Bu yoldan varlıklarını keyfi vergilendirme ya da müsadere sonucu kaybetme tehlikesini azaltmaya çalıştılar.”⁷ Bu kutsallık İslam dininin kaynaklarından olduğu kadar, vakıfların sosyal yardım ve hizmet üretme niteliklerinden de kaynaklanıyordu. Dolayısıyla, 19. Yüzyıla geldiğimizde, Batı’da özel şirketler, bilimsel gelişme ve burjuvazinin politik zaferi sonrasında yerleşip, güçlenirken Osmanlı coğrafyasında varlıklı kişiler varlıklarını korumak ve gelir/statü elde edebilmek için vakıfları korumaya devam ediyordu. Bir yandan modernleşme hamlesinde geç kalmış, toplumsal hizmetleri Batı’daki modellerde olduğu gibi yerine getirecek bürokrasiyi kuramamış ancak kapsayıcı bir devlet aygıtının varlığı, bir yandan da Batı’daki gibi 200 yıllık bir politik mücadeleden sonra toplumsal ilişkileri belirleme gücünü edinmiş bir “burjuvazinin” yokluğu, Osmanlı toplumunda vakıf sisteminin yerini korumasını sağladı. Dolayısıyla hem vakfın toplumsal meşruiyeti devam edebildi hem de varlıklı kişiler mülkiyet sahipliği üzerinden ayrıcalıklı konumlarını koruyabildiler. Ancak bu durum öte yandan bir çelişki de yarattı; “devletin modernleşmesi ve toplumun kapitalistleşmesi” hedefini taşıyan Osmanlı devlet adamlarının aynı zamanda vakıf sistemini de korumaya devam etmeleri istenen bu değişimin önünü kesici bir rol oynadı. Bu durumu Turan da özetliyor:

“Amacı mal varlığını kendi kullanımı için korumak olan bir vakfın sahibinin mülklerini bir okul ya da hanın masraflarını karşılamak için vakfetmekten kazancının ne olacağını merak ediyor olabilirsiniz. Vakıf kurucusu topluma hizmet ettiği için iç huzur duyacak ve toplumdaki saygınlığı artacaktır. Ancak maddi kazançlarını göz ardı etmemek gerekir. Bir vakfın kurucusu, kendisini yaşamının sonuna dek mütevellî olarak atayabilir, mütevellî olarak kendine maaş bağlayabilir, akraba ve arkadaşlarını çeşitli görevlere atayabilir, ve kendisinden sonra yerine geçecek kişileri belirleyebilir. Kendisinin yerine geçecek kişi bir çocuğu olabilir... Dolayısıyla mal varlığını vakfeden bir kişi, topluma hizmet etmenin ötesinde kendisine, ailesine ve mirasçılara gelir güvencesi sağlamış olur. Bu imkanlara karşılık olarak da kimi sosyal sorumluluk üstlenmeyi kabul eder... Vakıf sistemi, modern şirketlerin ortaya çıkışını geciktirdi. Sitemin varlık koruma işlevi, varlıklı kişilerin ellerindeki sermayeyi ticaret sektöründen vakıf sektörüne aktarmasına yol açtı. Vakıf kurmakla, Ortadoğu toplumlarının sermayesinin, büyüyen işletmelerin örgütsel yenilik arayışı içine girebileceği bir sektörden görece daha az esnek bir sektöre kaymasına yol açtılar.”

Yine Timur Kuran Orta Doğu’ da kurulan devletlerin yüzeysel bir işleve sahip olduğunu, vergi toplamak, düzeni sağlamak, sınır güvenliğini sağlamak ve asker beslemek dışındaki işlere karışmadığını ifade etmektedir. Bunlar dışındaki işler vakıflar tarafından yerine getirilmektedir.

Vakıflar tarafından verilen hizmetler

- Sosyal refah kurumları
- Refah dağıtım aracı
- Sivil toplum kurumu

biçiminde sınıflandırılabilir gibi

- Bayındırlık
- Eğitim
- Sağlık
- Yardım
- Din hizmetleri

biçiminde de sınıflandırılabilir. Bu hizmetler taşınmazlar ve kredi faaliyetleri (para vakıfları) ile finanse edilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu zamanında Kentlerde ilk belediyeler 1856 yılında kurulmaya başlanmıştır. Bu tarihe kadar su, ulaşım, aydınlatma, temizlik vb hizmetler vakıflar tarafından yerine getirilmekteydi. Bu işleri yerine getirirken Vakıfların bir anlamıyla istihdam yaratma işlevini de yerine getirdikleri söylenebilir.

Türkiye Cumhuriyeti ve Kıbrıs Vakıfları

Osmanlı'dan devir: Türkiye Cumhuriyeti dönemi

“Bu türden bir mülkiyet yapısına ve tarihsel arka plana sahip vakıflar 20. Yüzyıla nasıl devr oldu? Bugün nasıl tasnif edilebilir?” bu sorulara yanıt vermek için bahsedilmesi gereken en önemli iki kırılım noktası Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı ve Medeni Kanun'un kabulüdür. Bu tarihlerden sonra, gerek yukarıda bahsedilen mülkiyet yapısına ilişkin gerekse de vakıfların gördükleri işlevlere ve nasıl yönetildiklerine dair önemli değişiklikler oldu. Bu değişimle birlikte bugün gelinen noktada vakıfların işlevlerine, yönetimlerine, sahipliklerine ve kurucularına göre üç temel başlık altında tasnif edildiği söylenebilir: mülhak, mazbut ve çağdaş vakıflar.

Temelde, mazbut ve mülhak vakıflar ayrımı Osmanlı döneminden devralınmış bir sınıflandırmadır. Mazbut vakıflar haneden ailesi paşalar, kumandanlar gibi tarafından kurulan gelirleri hayır ve din işleri için kullanılan ve idaresi dini kurumlar tarafından yerine getirilen vakıflardır. Mülhak vakıflar özel şahıslar tarafından kurulan, bir bölümü dini yarar, bir bölümü başka yararlar için vakıflardır. Bunlar mütevellileri tarafından yönetilmekte ve işletilmektedir. Bu vakıflar vakıftaki görevlerin, idari yönetiminin, bir nesilden diğerine aktarılmasına olanak sağlamaktadır. Mülhak vakıflarda vakfeden kimlerin vakfın kaynaklarından yararlanacağına karar verebilmektedir. Osmanlı padişahları ve hanedanlar tarafından kurulan vakıflar (Mazbut vakıflar) Evkafı Hümayun tarafından idare edilmiştir. Vakıf hizmetlerin genişlemesi üzerine Abdülhamit tarafından Evkaf Nezareti (1774) kurulmuştur. II Mahmut tarafından 1826 yılında Evkaf Hümayun Nezareti kurulmuştur. Böylelikle yereldeki otoriteler aradan çıkarılıp Vakıflar doğrudan merkeze bağlanmıştır. Vakıfların merkezileştirilmesi ve önceki dönemlere göre sıkı bir biçimde kontrol edilmesi Tanzimat döneminde başlamıştır. Bir anlamıyla Tanzimat ile birlikte Vakıfların özerklikleri sınırlanmıştır. Devletin vakıflara müdahale etmesinin nedeni Vakıfların elinde bulunan geniş kaynaklardır. 19.yy İmparatorluğun topraklarının üçte ikisi ile dörtte üçü arasındaki bir oranın Vakıf malı olduğu ve bunlardan devletin gelir elde etmediği belirtilmektedir (Nevzat&Hatay, 2009:912). 18 yy. sonunda 20.000 vakfın toplam gelirinin Osmanlı imparatorluğu hazine gelirinin üçte biri olduğu ifade edilmektedir. Vakıfların devlet bütçesine doğrudan bir katkıları söz konusu değildir. Ürettikleri hizmetlerin katkı olduğu söylenebilir.⁸

⁸ 19yy Müslüman olmayanların da vakıf kurmasına izin verilmiştir. Azınlık vakıfları da şeriat mahkemelerinde kurulmuştur. Bu vakıflar kendi cemaatlerine hizmet veren merkezler (hastane vb.) açmışlardır.

Türkiye Cumhuriyeti hukuk sistemi içinde ise, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'na göre, Medeni Kanunu'nun yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve yönetimi vakfedenlerin soyundan gelenlere şart edilmiş vakıflara mülhak vakıflar denilmektedir. Mülhak vakıflar, Anayasaya aykırılık teşkil etmeyen vakfiye şartlarına göre Vakıflar Meclisi tarafından atanacak yöneticiler eliyle yönetilir ve temsil edilir. Mülhak vakıflara ait akar ve hayrat taşınmazların tahsis, satış ve trampasına yönelik tasarruflarla, kamulaştırmalarda kamu yararı kararını vermek Vakıflar Meclisinin yetkisindedir. Mülhak vakıfların yıllık kesin hesaplarının Vakıflar Genel Müdürlüğüne incelenerek tasdik edilmesi gerekmektedir. Mülhak vakıflar, diğer vakıflar gibi Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün denetimine tâbidir.

Kısacası mülhak vakıflar Osmanlı döneminde devlet idarecileri ve varlıklı kişiler tarafından hem kendi malvarlıklarını korumak hem de sosyal hizmetleri gerçekleştirmek için kurulmuş vakıflardır. 19. yüzyıl Osmanlı döneminde Evkaf Hümayun Nezareti altında yönetimleri, işleyişleri ve mülkiyet yapıları açısından denetime tabii tutulan bu vakıflar, Türkiye Cumhuriyeti döneminde Vakıflar Genel Müdürlüğü denetimine girmiştir.⁹ Vakfedenin (ve ailesinin) yönetiminde söz sahibi olabildiği, ancak yönetim usulleri, sosyal hizmet bağlamında gördüğü işlev ve mali yapısı gibi konularda merkezi otoritenin denetimine tabii olan, Cumhuriyet öncesinde kurulmuş vakıfları ifade etmektedir. Yüne 19. yüzyılda Müslüman vakıflarına benzer kurallara tabii olarak kurulmasına izin verilen gayrimüslim vakıfları da bu kategori altında değerlendirilebilir. Ancak 19. Yüzyıl sonu 20. Yüzyıl başında yaşanan büyük değişimler ve eski Osmanlı coğrafyasının gerek nüfus gerekse de egemenlik dağılımının değişmiş olması sonucu kimi gayrimüslim vakıflarının mülhak değil mazbut vakıflara benzer bir işleme tabii tutulduğu örnekler de vardır. Avrupa Birliği adaylık süreci ve Soğuk Savaş sonrası değişen devlet-toplum-mülkiyet hakkı ilişkileri bağlamında bugün gayrimüslim vakıflarının idari yapısı, mülkiyet durumu ve denetimi önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Bugün, Vakıflar Genel Müdürlüğü gayrimüslim vakıflarını "cemaat vakıfları" adı altında sınıflandırmakta ve "5737 sayılı Vakıflar Kanunu 3. Maddesine göre cemaat vakfı "Vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince tüzel kişilik kazanmış, mensupları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Türkiye'deki gayrimüslim cemaatlere ait vakıflar" şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁰ Bunun yanında Cumhuriyet'in kurulması aşamasında ve sonrasında imzalanan uluslararası antlaşmalara ve iç hukuk düzenlemelerine de atıflar yapılarak gayrimüslim vakıflarına ilişkin mevzuat oluşturulmuştur. Yukarıda değinildiği gibi, bu vakıfların tanımlanmasından yönetimine, mülkiyet yapısından işlevlerine kadar pek çok konu bugün Türkiye'nin politik alanının tartışma konusudur. Elbette ki bu tartışmalar Türkiye sınırları içinde kalan gayrimüslim vakıflarına ilişkindir. 1974 sonrası yaşanan fiili bölünme ile Kıbrıs Müslüman ve gayrimüslim vakıfları, Türkiye'dekinden farklı olarak, bir devlet-vatandaş sorunsalından çok bir devlet egemenlik tartışmasının konusu olagelmıştır.¹¹

Mazbut vakıflar ise Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra Vakıflar Kanunu ile idari anlamda Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlanan, Medeni Kanun'un yürürlüğünden önce kurulmuş bir diğer vakıf türüdür. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne göre: "5737 Sayılı Vakıflar Kanunu uyarınca; Genel Müdürlükçe yönetilecek ve temsil edilecek vakıflar ile mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin

⁹ EK2

¹⁰ Vgm.gov.tr

¹¹ Kıbrıs Vakıfları'na ilişkin durumu özetleyen bölümde bu durumu meydana getiren tarihsel süreç ve idari detaylar bulunabilir.

yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince Vakıflar Genel Müdürlüğünce yönetilen vakıflara “Mazbut Vakıf” denilmektedir.” şeklinde tanımlanır.¹² Bu tür vakıflar büyük oranda Osmanlı hanedanına ya da üst düzey saray görevlilerine ait vakıflardır. Tüm Osmanlı coğrafyasında örnekleri görülen¹³ bu vakıflar, 19. yüzyıla kadar aşevi, suyuolları, külliye, mabet yapımı ve işletimi gibi temel sosyal hizmetleri yürütmekte merkezi hükümetin işini kolaylaştıran bir işlev görürler. Bu türden vakıfların bugünkü Türkiye coğrafyası içinde kalanlarına dair taşınmazlar ve vakfiye kaynakları mazbut vakıflar olarak Cumhuriyet döneminde de kategorize edilmeye devam edilmiş ve idaresi ile işletimi Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne bağlanmıştır. Arazi anlamında Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda ülkenin yaklaşık 4’te 3’ünü kapsayan bu vakıflar, bugün de gerek sahip oldukları araziler ve vakfiyeler gerekse de işlevler nedeniyle Türkiye kamu yönetimi içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu türden vakıfların idaresi doğrudan Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün bir organı olan Vakıflar Meclisi tarafından yürütülür. Müteveli heyeti atama, görevden alma, mali ve işlevsel denetim yapma gibi konulardan Vakıflar Meclisi sorumludur.¹⁴

Üçüncü kategori, çağdaş vakıflar olarak tanımlanabilecek vakıflardır. Vakıflar Genel Müdürlüğü bu kategorideki vakıfları “Türk Medeni Kanunu’na Tabi Vakıflar” olarak tanımlar. “Cumhuriyetin kurulmasından sonra, şahısların isteği üzerine, bağımsız mahkemeler tarafından kurulup, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kuruluş senedine uygunluk yönünden denetlenen vakıflardır. Denetim makamı, vakıf senedi hükümlerinin yerine getirilip getirilmediğini, vakıf mallarının gayeye uygun surette ve tarzda idare ve sarf edilip edilmediğini denetler.”¹⁵ Bu türden vakıflar kamu yönetimi organlarına bağlı olarak kurulabileceği gibi, tümüyle bir sivil toplum girişimi olarak da vücut bulabilir. Mazbut ve mülhak vakıfların aksine, pek çok farklı faaliyet alanında varlık gösterebilirler. Denetim makamı olan Vakıflar Meclisi tarafından başlangıçta belirlen amaçlara uygun iş yapma, kanuna uygun yönetim kurulu oluşturma gibi konularda denetlenir. Bu vakıfların iktisadi işlerinden doğan mali yükümlülüklerine ilişkin ise Maliye Bakanlığı denetimi mevcuttur. Geleneksel vakıf organizasyonuna benzer bir şekilde, varlıklı kişilerin ya da güçlü kurumsal yapıların sosyal sorumluluk görevlerini yerine getirmek için varlıklarının belirli bir kısmını vakıflara aktarması yoluyla oluşturulabilir. Bunun yanında, belirli alanlarda çalışan düşüncü kuruluşları oluşturmak, hak savunuculuğu yapmak ve kamuoyu farkındalığını artırıcı faaliyetlerde bulunmak için de bu türden vakıflar kurulabilir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü:

Türkiye’de Vakıflar Genel Müdürlüğü, yukarıda sayılan kategoriler altında faaliyet gösteren vakıfların çalışma ve yönetim usullerine ilişkin bir idare ve denetim çatısı olarak 2 Mayıs 1920’de, Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti olarak kurulan, 3 Mart 1924’te Başbakanlığa bağlanarak şimdiki adını alan kurumdur. Görevlerinden birisi vakfiyelerde öngörülen hizmetlerin en iyi şekilde yerine getirilebilmesini sağlamak amacıyla Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait paralar ile malları değerlendirmek, daha fazla gelir getirici yatırımlara

¹²

¹³ Hürrem Sulatan Emareti- Mekke

¹⁴ Türkiye’de vakıf meclisi: 15 kişiden oluşmaktadır. Bu kişilerden 5’i vakıf yönteminde yer alan genel müdür, 3 genel müdür yardımcısı ve hukuk müşavirinden oluşmaktadır. 5 kişi vakıf konusunda uzman yükseköğretim mezunları arasından Başbakanın teklifi ile atanmakta, geriye kalan 5 kişi ise yeni vakıflarca seçilecek 3 mülhak ve cemaat vakıflarından birer üyeden oluşmaktadır.EK1

¹⁵

tahsis etmektir. Yukarıda da açıklandığı üzere mazbut vakıflara ilişkin mali ve idari konularda Genel Müdürlük en belirleyici organdır. Bu nedenle, Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait paralar ile işletmeler kurma, kurulmuş şirketlere iştirak etme, bunların sermaye artışları hususlarında karar verme yetkisi de Genel Müdürlüğün yetkisindedir. Bunun yanında, Mülhak, cemaat ve yeni vakıflar ile esnaf vakıflarının denetimini yapmak da Genel Müdürlük tasarrufundadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün en temel organı Genel Müdür'le birlikte Vakıflar Meclisi'dir.¹⁶ Merkez ve taşra teşkilâtının faaliyetlerini, işlemlerini ve hesaplarını denetlemek veya denetletmekle görevli ve yetkilidir olan Genel Müdür aynı zamanda Meclisin de başkanıdır. Vakıflar Meclisi görevlerinin bir kısmını kendi başına yerine getirebilirken bir kısmını da Genel Müdür'ün teklifi doğrultusunda görüşüp karara bağlar. Bu yetkileri arasında mazbut ve mülhak vakıflara ait akar ve hayrat taşınmazların tahsis, satış ve trampasına yönelik tasarruflarla, kamulaştırmalarda kamu yararına ilişkin durumu görüşüp karara bağlamak vardır. Bunun yanında tüm vakıfların işlevlerinin ve mazbut varlıklarının ve faaliyetlerinin korunması için yardım, onarım, mülhak vakıflara yönetici atama gibi görevleri de ifa eder.¹⁷

Dolayısıyla, Genel Müdür Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde en yetkili olan pozisyonu ifade etmektedir. Meclis'in doğal başkanı olması ve Meclis'te ele alınacak konular ve verilecek kararlar konusundaki yönlendirici olma

KKTC Vakıfları:

Kıbrıs 1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından işgal edilmiştir. 1571'den beri Ahkamül-Evkaf, özel statü ile Kıbrıs hukuk sisteminde yer almıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kıbrıs'ta Su vakıflarının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Vakıflar tarafından yerleşim yerlerine getirilen su para karşılığı kullanılmaktaydı. Bir nevi belediyenin yerine getirdiği işlevi yerine getiriyorlardı. Osmanlı İmparatorluğu zamanında önemli olan diğer vakıflar Çorlulu Ali Paşa, Abdullah paşa ve Cafer Paşa vakıflarıdır. Bu vakıflar Müslüman halkın eğitim, din, sağlık, yardım, vb. hizmetlerini yerine getirmektedirler. Vakıf yönetimi, birer mütevellileri ve Osmanlı Evkaf nezareti tarafından atanıp vakıfları denetleyen vakıf muhasebecisinden oluşmaktadır. Kıbrıs'ta vakıf işleri Şer'îye Sicillerinde kayıtlı vakfiyelere dayanılarak yapılmaktaydı. Kıbrıs Temettuat Defterleri ve vakfiye kayıtlarına göre Kıbrıs'taki arazinin yarısı, işyerlerinin %70'i Müslümanların elindeydi. On dokuzuncu yüzyılın ikinci çeyreğinde (1825-1850) Kıbrıs Müslüman nüfusunun 30 bin olduğu ve ada nüfusunun%35'inin oluşturduğu belirtilmektedir (Nevzat&Hatay, 2009:912). Müslümanlar, nüfuslarına göre daha fazla araziye ve işletmeye sahiptiler.

Kıbrıs 1878 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından Büyük Britanya'ya(İngiltere) bir anlaşma ile bırakılmıştır. Anlaşmaya göre Çarlık Rusya'nın Kars ve Doğu Anadolu'dan çıktıktan sonra İngiltere'de

¹⁶ Vakıflar Meclisi'nin üyelerinin seçilme süreçlerine ilişkin detaylı bilgi için bkz. EK2-Türkiye-KKTC Karşılaştırması.

¹⁷ Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Vakıflar Meclisi'nin görev ve yetkilerine ilişkin daha detaylı bilgi için bkz. EK1-Vakıflar konusunda Türkiye mevzuatının karşılaştırılması, EK2-Türkiye-KKTC Karşılaştırması.

Kıbrıs'ı Osmanlıya iade edecektir. İngiltere ile yapılan anlaşma gereğince Kıbrıs'ta İslam'ın temel kurumları şeriat mahkemesi, kadı, müftü, vb varlığını sürdürecektir ve Osmanlı İmparatorluğu bir delege ile Kıbrıs'taki vakıfların yönetim sürecine katılacaktır. Böylelikle Vakıflarda ikili bir idare ve denetim, hem Osmanlının hem de İngiltere'nin idari yönetimi ve kontrolü kurulmuştur.

İngiltere yönetimi döneminde Kıbrıs'taki vakıf yönetimi:

- Osmanlı Evkaf dairesi tarafından gönderilen bir delege
- İngiltere'nin görevlendirdiği bir delege
- Müslüman Kıbrıslı Türklerden bir delege olmak üzere üç kişiden oluşmaktadır.

Özetle İngiltere döneminde de Osmanlı imparatorluğu vakıf yönetiminde yer almıştır. Bu dönemde İngiliz yöntemini rahatsız eden şey Kıbrıs'taki vakıflardan Osmanlı İmparatorluğuna para/kaynak aktarılmasıdır (Kara&Çelik, 2011). 1914 yılında Osmanlı İmparatorluğunun Almanya'nın yanında birinci dünya savaşına katılmasıyla İngiltere'nin vakıfların denetimini ele geçirmeye başladığı belirtilmektedir (Derviş, 2009). 30 Kasım 1915'te Osmanlı Evkaf Nezaretinin Kıbrıs'taki vakıflar üzerindeki yetkisine son verilmiştir. Biri Müslüman Kıbrıslı tür, diğeri İngiliz yetkili olmak üzere her iki evkaf murahhasının atama yetkisini üzerine almıştır. İngiliz dönemi Kıbrıs Şeriyeye sicilleri incelendiğinde, defterlerin tamamı vakıflarla alakalıdır. Evini bahçesini, tarlasını, parasını, zeytinliklerini, vakfedenler, bu vakfedilen mallara niyet konusunda farklılıklar görülse de İngiliz döneminde vakıflaşmanın yoğun olduğu dikkate değerdir (Kara& Çelik, 2011). Vakıf malı-mülkü koruma güvence altına alma aracı olarak görüldüğü için vakıflaşmanın arttığı söylenebilir.

Kilisenin ve İngiltere'nin Kıbrıs vakıflarının kurumsal yapısı, yerine getirdikleri hizmetler üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Osmanlı İmparatorluğunda var olan Vakıf sistemi Kıbrıs'a olduğu aktarılmıştır. İngiltere'nin egemenliği başladıktan sonra da Osmanlının öngördüğü sistem değişmemiştir. İngiltere Vakıf yönetiminde sorumlu olan iki kişiden birini atıyordu ve Vakıfları mali açıdan (M.B.Seager) denetliyordu. Mali denetim sırasında vakıfların yolsuzluk yaptıkları, iyi yönetilmedikleri ve usulsüz bir biçimde icareteyn vakıflarına(vakıf mallarının kiralandıkları) dönüştürüldükleri görülmüştür (Seager). 20yy başında İngiliz yönetimi Tapu İdaresi tarafından kaydedilmiş 3121 adet tapu bulunmaktadır.

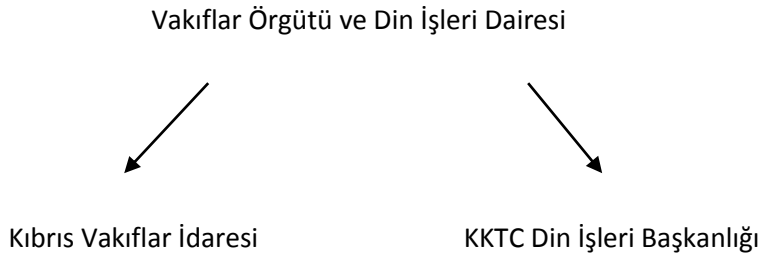
24 Kasım 1923 Lozan anlaşması ile Kıbrıs'ta İngiltere'nin öngördüğü düzenlemeler kabul edilmiş, anlaşmanın 60.maddesi ile Osmanlı İmparatorluğu (Türkiye) sınırları dışında kalan vakıfların korunacağı belirtilmiştir. 1927 yılında beş kadılık makamı kaldırılmış ve 1928 yılında Kıbrıs Evkaf Dairesi kurulmuştur. Lağvedilen kadılık makamı ve Müftülük makamının yetkileri Fetva Emni adı altında Evkaf memurunda toplanmıştır (Nevzat&Hatay, 2009:919). Böylelikle yargı makamı, din ve vakıflar aynı çatı toplanmıştır. Kıbrıs'ta Vakıfların ve din hizmetlerinin tek çatı altında toplanması buraya dayanmaktadır. Evkaf idaresinin kilise kadar etkin olması ve müftünün başpiskopos gibi seçimle gelmesi için 1930 yılında Türk Ulusal Kongresinde Ahmet Sait müftü olarak seçilmiştir. 1956 yılında vakıfların idaresi İngiltere tarafından Kıbrıs Türklerine bırakılmıştır.

1878-1960 Kıbrıs Cumhuriyetinin(KC) kurulduğu yıla kadar da aynı yasayla yönetilmiştir. KC anayasasında Ahkamül-Evkaf yasası aynı biçimde kabul edilmiştir. Vakıf hukuku Türk ve Rum mahkemeleri tarafından kabl edilmiştir. Günümüzde vakıflara ait mallar üzerinde hak iddia etmek için dayanak işlevi görmektedir. Halihazırda vakıflar Kıbrıslı Türklerin toprak garantörü olarak görülmektedir.

1991 yılında çıkarılan yasa ile Vakıf örgütlenmesi “Devlet Dairesi” biçiminde örgütlenmiştir. Vakıflar ve din işleri aynı dairenin çatısı altında bulunmaktadır: Vakıf Örgütü ve Din İşleri Dairesi. Vakıf Örgütü ve Din İşleri Dairesi 7 kişiden oluşan bir yönetim kurulu(YK) tarafından idare edilmektedir. YK Başbakan tarafından atanmaktadır. Yasada kimlerin YK üyesi olarak atanacağına ilişkin kriterler bulunmamaktadır/oluşturulmamıştır. Başbakanın istediği herhangi bir kişi YK üyesi olarak atanabilmektedir.¹⁸

Vakıf Örgütü ve Din işleri Dairesi Vakıf bankasını %51’ine sahiptir. Banka 10 şube ve 63 kişiyle hizmet vermektedir. Vakıflar Bankası 7 kişiden oluşan YK tarafından yönetilmektedir. Bunlardan 4’ü Başbakan tarafından Kıbrıs Vakıf İdaresini temsilen atanmaktadır. Ancak bu kişilerin Vakıf örgütü ve Din İşleri Dairesi ile herhangi bir bağı bulunmamaktadır. Şu an Vakıflar İdaresinin banka üzerinde herhangi bir yetkisi, denetimi, vb. bulunmamaktadır.

Organizasyon şeması:

Kıbrıs Vakıflar idaresi ile Din İşleri başkanlığı aynı daireye bağılıymış gibi görünse de işlerini birbirinden bağımsız bir biçimde yürütmektedir bu nedenle aynı birim içinde yer almalarının bir gereği bulunmamaktadır. Halihazırda din işlerinin finansmanının vakıflar tarafından yerine getirilmesi bir arada tutmaktadır.

Kıbrıs Vakıflar İdaresinin Görevleri:

- Vakıfları temsil etmek
- Mütevellileri bulunmayan vakıfları emaneten idare/temsil etmek
- Mütevellileri bulunan vakıfları kontrol etmek
- Vakıflara ait tarihi eserlerin tamir ve bakımını yapmak
- Gelir kaynaklarını kullanarak Kıbrıs Türk halkının ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkı vermek, bu amaçla doğrultusunda mali, ticari, zirai, imar ve hizmet sektörlerinde girişimlerde bulunmaktadır.

Kıbrıs Vakıflar İdaresinin mal varlıkları:

- Lefke Üniversitesi
- Oteller: Dome Hotel ve Saray Hotel
- Vakıflar Bankasının %51 hissesi.

¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Vakıflar İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yapısı ve işleyişi ile KKTC Vakıflar İdaresi'nin karşılaştırıldığı Ek-2 Tablosu farklılıkları ve benzerlikleri göstermek için metnin sonuna eklenmiştir.

KKTC tarafından vakıflar Kıbrıs Türk varlığının kanıtı ve teminatı olarak görülmektedir. Vakıfların sonsuza dek yaşatılacakları, hiçbir şart altında elden çıkarılmayacakları ve devredilemeyecekleri hususları ile vakfiyelerin hiçbir şart altında kurucuları tarafından dahi değiştirilemeyeceği ve ortadan kaldırılamayacağı hususları bu kanaati beslemektedir.¹⁹

Vakıflar Genel Müdürlüğü ve KKTC Vakıflar İdaresi'nin İdari Karşılaştırması:

Bu noktada, özellikle KKTC Vakıflar İdaresi ile karşılaştırmalı olarak üzerinde durulması gereken bir konu Genel Müdür'ün kurumlar içindeki konumudur. Değindiği üzere, Genel Müdür Vakıflar Meclisi'nin doğal bir üyesidir ve Meclis pek çok uygulama ve denetime ilişkin kararı Genel Müdür'ün önerileri doğrultusunda hazırlamaktadır. Dolayısıyla, Vakıflar Genel Müdürü, gerek üçlü kararname ile merkezi hükümet tarafından atanmış olmasından gelen gerekse de Meclis'in güçlü başkanı olmasından kaynaklanan geniş yetkileri ile Meclisi yönlendirme ve yönetme konumundadır. Dolayısıyla, vakıfların yönetimi, mallarının ve işlevlerinin takibi konusunda Genel Müdür önemli yetkilere sahiptir.

Ancak KKTC Vakıflar İdaresi'nde, EK-2 tablosunda da görüldüğü üzere, Genel Müdür daha çok bir temsil görevi ifa ediyor gibi görünmektedir. Her ne kadar Vakıflar İdaresi kurumunun yönetimi konusunda güçlü bir pozisyonu olduğu açık olsa da, İdare'ye bağlı vakıflarla ilgili tasarruf yapma ve karar verme yetkisi daha çok Yönetim Kurulu'ndadır. Tüzük hazırlama ve bütçe onaylama gibi yetkiler Kurul'a aittir. Yukarıda sıralanan vakıf malları ve bu malların yönetimine dair kararlar Kurul tarafından belirlenmektedir. Genel Müdür'ün İdare'nin bürokratik yapılanmasından sorumlu olduğu, Yönetim Kurulu'nun ise vakıfların mülkiyet, işletme, onarım, kiralama gibi işlerinde yetki sahibi olduğu ikili bir yapı olduğu gözlemleniyor. KKTC Vakıflar İdaresi görevlileri ve konunun uzmanı kişilerle konuşulduğunda, Türkiye Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bürokratik yapısının vakıfların idaresi konusunda KKTC Vakıflar İdaresi yönetimine örnek oluşturulabileceğine dair görüşler dile getiriliyor.

Aşağıda sıralanan temel işlevlerini günün koşullara uygun olarak yerine getirmek ve KKTC vakıflarının toplumda yarattığı katma değeri arttırmak amacıyla bu çalışmayı sahiplenen KKTC Vakıflar İdaresi'nin önümüzdeki dönemde bürokratik yapılanmasında da bir iyileştirmeye gideceği söylenebilir. Bu kapsamda, gerek vakıfların tarihsel işlevlerinin belirleyiciliği gerekse de kurumsal yakınlıklar bağlamında Türkiye Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yapısı, karşılaştırmalı analizler için önemli bir imkân sunuyor.

KKTC Vakıflar İdaresi Temel İşlevleri

¹⁹ 1960-1974 yılları arasında vakıf sularının Rum belediyelere devredilmesi, vakıf arazilerinin orman alanı olarak kaydedilmesi, vakıf emlakın Rum belediyeler adına kaydedilmesi, vakıf emlak kayıtlarının yapılmaması, vakıf emlakın kiracı konumdaki Rumlar üzerine yapılması gibi yollarla vakıfların mal varlıklarına el konulduğu belirtilmektedir (Dervis, 2009).

Bu bölümde KKTC Vakıflar İdaresinin temel işlevleri tanımlanarak bunların ne ölçüde yerine getirildiği, kurum çalışanları ile yapılan yüzyüze görüşmelerden elde edilen izlenimler ve muhasebe verileri kullanarak yapılan analizlerle değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1. Vakıflarla ilgili düzenlemeleri yapmak, vakıfları yönetmek ve vakıfların vakfiyelerinde yer alan temel işlevleri yerine getirmek.

Halihazırda KVİ'nin sorumluluğunda 452 vakıf bulunmaktadır. Bu vakıflar Osmanlı yönetiminden gerek Kıbrıs Cumhuriyeti gerek KKTC yasalarına taşınan vakıf ilkelerine (Ahkamul Evkaf) göre mülhak ve mazbut olarak iki grupta sınıflandırılırlar. Kıbrıs sorunu nedeniyle vakıf mallarının güneyde kalması, vakfiyeye uygun hareket edilmemesi, mütevellilerin KKTC'de olmayışı gibi nedenlerle vakıflar Vakıf İdaresinin yönetimine geçebilir. Vakıf İdaresi yönetimine geçmesinden itibaren 15 yıl sonra bu mülhak vakıflar mazbut vakıfa dönüşür.²⁰ Bununla birlikte yürürlükteki yasada tanımlanmasa da yasaya yorumlar getirilerek çağdaş vakıf uygulamalarına da imkân verilmiştir. Bu yeni vakıflar da çağdaş mülhak vakıf olarak üçüncü bir tür oluşturmaktadır. Kıbrıs sorunu nedeniyle güneyde kalan vakıflar ise ayrıca takip edilmektedir.

	Çağdaş Mülhak		Klasik Mülhak		Mazbut	Toplam
	Müteveli idaresi	Evkaf İdaresi	Müteveli idaresi	Evkaf İdaresi		
KKTC sınırları içindekiler	71	5	100	164	31	
Güneyde kalanlar	-		39	78		
Toplam	71	5	139	242	31	452

a. Kurumun yönetmekte olduğu vakıfların, vakfiyelerinde yer alan kuruluş amaçlarına uygun faaliyetleri yerine getirmektir.

Bu işlevi yerine getirmede iki temel mesele bulunmaktadır. Bunlardan birincisi birçok vakfın kuruluş amacı aslında modern devletin gelişmesiyle ortadan kalkmıştır. Temelde kamu hizmeti amaçlı kurulan vakıflarda bu böyledir. Bunların tamamı Mazbut Vakıf niteliğindedir. Geriye büyük ölçüde sosyal amaçlı ve hayır işleri niteliğindeki işlevler ve bu amaçla kurulan vakıflar kalmıştır. Öte yandan KKTC bağlamında vakfiyelerin Osmanlıca'dan çevrilmesi ve çevrilen transkriptlerin okunmasının sorun olduğu bildirilmiştir. Dolayısıyla tek tek vakfiyelerde yer alan amaçların takip edilip gerçekleştirilmesi yerine Vakıf kaynaklarının temelde hayır işlerine odaklanması hedeflenmiştir. Bununla birlikte Hayır işleri için sadece vakfedilen mallardan elde edilen gelirler değil sponsorluk ilişkileri aracılığıyla aynı katkılar da kullanılmaktadır. Bazı üniversitelerin belli sayıda öğrenciye KVİ üzerinden burs vermesi ve Türkiye'deki Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden KKTC'de dağıtım için ramazan paketi alınması buna örnek olarak verilebilir.

Üst yönetim hayır işlerini İdarenin temel işlevi olarak görmektedir. Ancak hayır için ayrılan para bütçenin çok cüzi bir miktarıdır. 2012 yılında 174 bin TL olan bu miktar (harcamaların % 1'i) 2013

²⁰ Bu uygulama ile ilgili olarak çalışmanın ilerleyen aşamalarında "Kıbrıs sorunu ile ilgili olanlarda süre donduruldu mu?" sorusunun yanıtı aranacak.

yılında 315 bin TL (bütçede 95.000 TL olarak öngörülmüş fakat yıl içinde Yönetim Kurulu tarafından 315.000 TL'ye yükseltilmiştir) olarak gerçekleşmiştir. (harcamaların % 2,7'si). Hayır işleri için ayrılan kaynak "hayır ve sosyal işler fonu" adı altında kullanılmaktadır. Hayır işleri konusunda bir yönerge, tüzük veya başkaca herhangi bir standart bulunmamakta ve fonun büyüklüğü yönetimin kararı ile belirlenmektedir. Bireysel başvurular incelenip uygun görülenlere Yönetim Kurulu Kararıyla yardım yapılmaktadır. Geçmişte bursların nasıl dağıtılacağına ilişkin kurallar içeren bir burs tüzüğü çalışmasına girilmiş ancak sonuçlandırılmamıştır. Kurumun web sitesinde hayır işleri ile ilgili başvuru formu bulunmaktadır.

Türkiye uygulamasında 2008 yılında yenilenen vakıflar kanununa göre Mazbut vakıfların her birinin gelir ve giderleri ayrı ayrı takip edilmekte bu şekilde mazbut vakıfların hukuki varlıkları devam ettirilerek yaşatılmasına ve vakfiyelerindeki amaçların gerçekleşmesine dikkat edilmektedir. KVİ uygulamasında mazbut vakıflar KVİ'nin tüzel kişiliği içinde eritilmiştir. Bununla birlikte bir tür vakıf niteliği taşıyan Köy Cami Komisyonlarının işleyişi ve mali kuralları Evkaf ve Vakıflar Yasası (1955) ile düzenlenmişti ve gelirleri ayrı kaydedilmekteydi. Köy cami komisyonlarının gelirleri köylülerin mallarını camiye gelir olması için vakfetmesiyle oluşmaktaydı. Vakıflar Yönetim Kurulu ise bu komisyonlara nezaret etme ve yıllık bütçelerini onaylamakla yetkilendirilmişti. Ancak Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi Kurumları, Görev ve Çalışma Esasları Yasası (1991), camiler ve herhangi diğer bir İslam dini müessesesi ve mezarlıklara ait malların yönetimi görevini Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi'ne vermiştir.

b. Mülhak Vakıfların bir kısmı kalıcı veya geçici (emaneten) olarak idarece yönetilmektedir.

İdarenin mülhak vakıflar açısından temel işlevi, vakfı kayıt altına almak, mütevellisinin seçimini onaylamak, vakıf bir nedenle mütevellisi tarafından yönetilemez hale geldiğinde onu galleharları nam ve hesabına belli bir masraf karşılığında (vakfın brüt gelirlerinin %10'u) yönetmektir. Kasım 2013 tarihi itibarıyla Vakıfların idaresinde 164, kendi mütevellilerince yönetilen 100 adet mülhak vakıf bulunmaktadır. 15 yıl sürekli idare tarafından yönetilen vakıflar mazbut vakfa dönüşmektedir. Bu şekilde 31 adet mülhak vakıf bulunmaktadır. Diğer yandan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nde ve/veya ara bölgede kalan mülhak vakıfların mazbut vakfa dönüştürülmesi dondurulmuştur.

GKRY tarafında kalan mülhak vakıf mülkünü KVİ yönetmektedir. Bu yönetim uygulamasında Kıbrıs sorunu nedeniyle yönetsel müdahale araçlarından yoksun olduğundan vakıf mülkünün durumunun izlenmesi şeklinde gerçekleşmektedir. İdare tarafından yapılan başvuruya rağmen bu mülklere karşılık kuzeyde yeterli emlak tahsisinin yapılmadığı, bu konuda hala vakıf galleharlarından talep ve şikâyetler alındığı, bu tür hak sahiplerine yıllık toplam 5,000-7,000.-TL civarında çok cüzi bir yardım yapılabildiği ifade edilmektedir. Diğer yandan 1985 yılındaki Bakanlar Kurulu kararı uyarınca KVİ kuzeydeki kilise malları ve özel mülk niteliği olan "tahsisli" bazı taşınmazları da yönetmektedir. Bu tahsisli taşınmazlar arasında kilise, manastır, harup ambarları gibi eski eser niteliğindeki binalar da bulunmaktadır. 1974 yılından sonra Vakıflar İdaresine Güney'de kalan emlakine karşılık olarak kuzeyde kiliseye ait mallar ve özel şahıslara ait bir kısım yarım kalmış apartmanlar tahsis edilmiştir. Kervansaray Apt, Dome Otel, Deniz Yıldızı Apt. bunlara örnek olarak gösterilebilir. Mare Monte Oteli'de kiliseye ait, bu kategorideki mallar arasındadır.

c. Yeni kurulan vakıflar da hukuki olarak mülhak vakıf niteliğinde olmakla beraber uygulamada “çağdaş mülhak vakıf” olarak nitelenmektedir.

KKTC Mevzuatında sadece mazbut vakıf ve mülhak vakıf ayrımı bulunmaktadır. Mazbut Vakıfların tüzel kişiliğini idare temsil ederken, mülhak vakıfların ayırt edici özelliği bir müteveli tarafından yönetilmesidir.

Mülhak vakıflar iki grup altında değerlendirilmektedir. 1) Klasik mülhak vakıf 2) Çağdaş Vakıf. Ancak bu ayrım yasal olarak uygulamayı farklılaştırmamaktadır. Vakıf sicilinde bu iki grup ayrı ayrı yazılmamakta, mahkeme kararlarında çağdaş vakıf ya da klasik mülhak nitelmesi kullanılmamaktadır. Bununla birlikte bilgi amaçlı tutulan kayıtlarda ve faaliyet raporlarında bu iki grup altında hangi vakıflar olduğu, hangilerinin kurulduğu belirtilmektedir.

Bu ayrımın asıl sebebi oluşumu ve amacı itibarıyla esasen mülhak olmayan vakıfların yasaya uydurulmaya çalışılması ve uygulamada bazı yorumlar getirilerek esneklikler sağlanmaya çalışılmasıdır.

Yasada belirtilen “klasik” mülhak vakıf uygulamasında vakfın taşınır ya da taşınmaz bir mal üzerine kuruluyor olması ve tek kişilik bir müteveli tarafından yönetiliyor olması gerekmektedir. Çağdaş mülhak vakıflar ise 1980’den sonra kurulmaya başlanmıştır. İlk örnekleri Türkiye’nin yönlendirmesiyle ortaya çıkmıştır. Yasaya uyumunu sağlamak için bazı yorumlar getirilmektedir. Örneğin uygulamada vakfın müteveli heyeti olsa da yasa karşısında heyet başkanı müteveli sayılmaktadır. Diğer yandan çağdaş vakıf uygulamasında vakıflar genellikle nakit varlıklar üzerinde oluşturulmakta, asıl gelirlerini bu varlık üzerinden değil, bağış ya da işletmeleri aracılığıyla elde etmektedir.

Tanımı itibarıyla bu vakıflar “charity” diye tanımlanan ve dünyada da sıkça görülen vakıflardır. Ancak yeni vakıfların “charity” olma şartı yoktur, yeni kurulan bir vakıf bir gayrimenkul kirası üzerine de kurulmuş veya faaliyetleri itibarıyla charity (hayır) veya kamusal yarar niteliği ön planda olmayan bir vakıf olabilir. En azından bu gibi durumlarda ne olacağı mevcut mevzuat çerçevesinde net değildir.

Çağdaş vakıfların (nakit para ile kurulan mülhak vakıflar olarak tanımlanan) kurulmasına ilişkin bir tüzük ve bilahare yasa değişikliği hazırlanmaktadır. Çağdaş vakıfların sayısı 76’ya ulaşmıştır. Bunlardan 5 tanesi idarenin yönetimindedir. Mülhak Vakıflar şubesinde hazırlanan raporda asgari kuruluş varlığı istenmeyen çağdaş vakıfların bir süre sonra kuruluş amaçlarını gerçekleştiremedikleri ifade edilmekte, birçok ülkenin yanı sıra Türkiye’de de olduğu gibi asgari kuruluş varlığı getirilmesi önerilmektedir. Türkiye’de asgari kuruluş varlığı Vakıflar Meclisince belirlenmekte olup 2014 için 50.000 TL’dir. Avrupa Birliği’nde de yapılan ortak mevzuat çalışmalarında Vakıflar için asgari 25.000 Euro kuruluş varlığı koşulu düşünülmektedir.

Türkiye uygulamasında mülhak vakıflar

Türkiye’de 5737 sayılı Vakıflar Kanunu Mülhak Vakıfları “yönetimi vakfedenlerin soyundan gelenlere şart edilmiş vakıflar” olarak tanımlamış ve “mülga743 sayılı Türk kanuni medenisinin yürürlüğünden önce kurulmuş vakıflar” olarak zaman içinde (1926 itibarıyla) dondurmıştır. Bu tarihten sonra kurulan bütün vakıflar (esnaf ve cemaat vakıfları hariç) yeni vakıf olarak tanımlanmıştır. Görüldüğü gibi Türkiye’de yeni vakıf sadece hangi kanuna tabii olarak kurulduğuna göre değişmekte, vakfın amacı, kurucusu ya da yönetimi gibi ölçütler açısından

farklılaştırılmamaktadır.

- d. **Mevcut yasaya sığmaya çalışmanın yarattığı sorunlar açısından da çağdaş vakıflar fiilen ayrı bir grup olmaktadır.** En temel sorun mülhak vakıflarda vakfedilen malın brüt geliri üzerinden alınan %5'lik harçtır. Burada temel bir sıkıntı uygulanacak matrahın gayri safi gelir (brüt) gelir olmasıdır. Etkinlik yoluyla gelir elde eden çağdaş vakıflar açısından maliyetleri veya giderleri dikkate almayan bu hüküm sıkıntı yaratmaktadır. Klasik uygulamada mülhak vakıfların başka geliri yoktur ancak çağdaş uygulamada vakıflar asıl gelirlerini vakfiyelerindeki malın kullanımından elde edilenlerden ziyade²¹ bağış toplama ya da gelir yaratma amaçlı etkinliklerden elde etmektedir. Mülhak Vakıflar şubesinin raporuna göre çağdaş vakıfların harç borcu 2012 sonu itibarıyla 6,8 milyon TL olmuştur.²² Bu soruna ilişkin bir mahkeme kararı yoktur, hukuki içtihat oluşmamıştır. Aslında vakıf kurallarına göre %5'lik harcin taşınmaz mal için istenmesi gerekmektedir, yeni vakıflar kuruldukça bu mantık kaybolmuştur; bazı vakıflar harç borçlarını öderken bazıları ödememekte ödemeyenler için icra-i işlemler yapılamamaktadır. Geçmişte harçlar konusunda bir tüzük çalışması yapılmış, ancak bakanlar kurulu tarafından reddedilmiştir. Türkiye'de de 2008 tarihine kadar "teftiş ve denetleme payı" adı altında bütün vakıflardan %5 harç alınıyordu; ancak bu harç safi gelir (net) üzerinden alınmaktaydı. 2008 tarihinde çıkartılan 5737 sayılı kanun ile söz konusu harç kaldırılmıştır.
- e. **Vakıfların muhasebesinin nasıl yapılacağı, defterlerin nasıl tutulacağına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.** Muhasebe standartlarının yokluğunda KVİ vakıfların defter kayıtlarının düzgün tutulup tutulmadığı denetleyememekte, sadece genel hesap dökümleri ödenmesi gereken harçları tahsil etmek için incelenmektedir.

2. Devralınan mülkün, özellikle de kültürel ve tarihi miras özelliği taşıyan eserlerin korunması.

- a. **Vakıf kurumunun ayırt edici özelliği vakfedilen malın veya mülkün değerinin en azından muhafaza edilmesi hatta değerinin artırılmasıdır.** Dolayısıyla Vakıflar İdaresinin temel işlevlerinden birisi bu vakıf mallarının/mülkünün idamesi ve korunmasıdır. Bu mülkün önemli bir kısmı tarihi eser niteliğindedir. Tarihi eser niteliği taşıyan mülkler Anıtlar Yüksek Kurulu²³ tarafından tescil edilmekte ve yapılacak her türlü restorasyon, onarım vb. de öncelikle Anıtlar Yüksek Kurulunca izin verilmektedir. Tarihi eser niteliğindeki mülkün restorasyon işlerinde bugüne kadar, UNDP, US AID gibi uluslar arası kuruluşların finansman olanaklarından yararlanılmaktadır.
- b. **Kurum içinde bütün yapım onarım işleri İnşaat Şubesi tarafından yerine getirilmektedir.** Evkaf'a ait mülkün dışında Din İşleri Dairesine ait imam lojmanı ve cami tamirati, inşaatı gibi işler de bu Şube tarafından TC Yardım Heyetinin finansmanı ile yapılmaktadır.

²¹ Örneğin Lefkoşa'da kurulu **Kemal Saraçoğlu Lösemili Çocuklar ve Kansere Savaş Vakfı'nın ilk kuruluş varlığı olarak hapsedilen meblağ 1500 USD'dir.**

²² Bu borcun 4,3 milyon TL'si bir Vakıf kurumu olan Lefke Avrupa Üniversitesine aittir

²³ Bu Kurul'un tescil prosedürlerini, restorasyon çalışmalarında izledikleri yöntemleri ve bu çalışmaları nasıl izlediklerini öğrenmek için ilerleyen aşamada Kurul yönetimi ile görüşülecek.

İnşaat Şb. Bütçe Giderleri

(Bin TL)	<u>2009</u>	<u>2010</u>	<u>2011</u>	<u>2012</u>	<u>2013</u>
Cami Projeleri (TC Yardım Heyeti Fin.)	6723	3240	2857	3510	6184
Emlak Bakım ve Onarım Projeleri	643	250	380	296	441
Restorasyon Projeleri(UNDP vb. Fin.)	797	309			
Yenileme Geliş.			845	910	
Yatırım (Kaymaklı)*			2000	2905	2050
TOPLAM	8163	3799	6082	7621	8675
Toplam Bütçe Harcaması	13648	12163	12032	15346	11808
Toplam Harcamalar içinde payı	59,8%	31,2%	50,5%	49,7%	73,5%

*Kaymaklı inşaat ihalesi 4 milyon TL.

c. **İnşaat şb. harcamaları toplam harcamaların (2010 yılı hariç) %50-%70'i arasında oynamaktadır.** Temel oynaklık TC Yardım Heyeti tarafından desteklenen Cami Projelerinden kaynaklanmaktadır. Bütçe'de gözüken diğer bir farklılık ise Kürçük Kaymaklı'da Vakıf arazisi üzerine inşa ettirilen çarşıdır. Çarşı için 2011 yılından başlayarak toplam 6,9 Milyon TL harcama yapıldığı anlaşılmaktadır. (İnşaat ihalesi 4 Milyon TL olarak gerçekleşmesine rağmen). Bu tabloda Vakıflar İdaresinin temel işlevlerinden olan vakıf emlakinin bakım ve onarımı ile tarihi eser restorasyonu işlevlerine çok cüzi bir bütçe ayrıldığı gözükmektedir. Aslında tarihi eser restorasyonların da UN gibi kuruluşlar tarafından finanse edildiği dikkate alındığında inşaat şubesinin asıl işlevlerinden birisi olan vakıf mal varlığının korunmasına ilişkin harcamaları toplam şube bütçesinin %5-%15'i arasında değişmekte olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu haliyle şubenin temel işlevinin (şube bütçesinin %70-%85) Cami ve İmam Lojmanları inşaatına yönelik olduğu söylenebilir. Sorun sadece parasal kaynak meselesi de değildir. Yanlızca 9 kişi çalışan mevcudu ile şube bütün işlevlerini üstlenmekte sıkıntı çekmektedir. Özellikle Cami projelerinin sayıca çok, miktar olarak küçük ve farklı mekanlara yaygın olması şubenin insan kaynaklarını neredeyse tamamen buna tahsis etmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durumda yapılacak en makul çözüm şubenin sofistike teknik hizmet gerektiren işlerde ve bazı projelerde (örneğin Cami projelerinde) dışarıdan hizmet alması olacaktır. Nitekim şube nezdinde böyle bir çalışma yapılmış, hangi işlerde ve projelerde dışarıdan hizmet alınması gerektiği belirlenmiş ve öneri olarak yönetime sunulmuştur.

d. **Tarihi nitelikte mülkün restorasyonu amacıyla kullanılan yöntemlerden birisi de restore et işlet modelidir.** Türkiye'de bu model 2003 yılından itibaren kullanılmaktadır. Bu şekilde 193 adet kültürel ve tarihi niteliği olan vakıf mülkü ekonomiye kazandırılmıştır. Bu modelle ilgili ayrı bir yönetmelik de çıkartılmıştır²⁴. Buna göre mülkün restorasyon bedeli belli ölçütlere ve devletçe belirlenen birim fiyatlara göre İdarece tespit edilmekte ve ihaleyle veya diğer hizmet alım yöntemleriyle 20 yıla kadar Genel Müdür, 49 yıla kadar Vakıflar Meclisi kararı ile kiraya verilebilmektedir. Restorasyon işinin 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çerçevesinde, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarının izni ve denetimi çerçevesinde yapılması zorunludur.

²⁴ Vakıf Kültür Varlıklarının Restorasyon veya Onarım Karşılığı Kiraya Verilmesi İşlemlerinin Usul ve Esasları hakkında Yönetmelik, 10 Eylül 2008 tarihli Resmi Gazete,

- e. **Kurumun korumayla ilgili diğer bir işlevi tarihten gelen evrakın, vakfiye ve tapuların koruma altına alınmasıdır.** Bununla ilgili 2 adet “strong room” tabir edilen evrak odası inşa edilmiş ve hassas evraklar bu odalara alınmıştır. Öte yandan 2009 yılında TC Lefkoşa Büyükelçiliği tarafından hayata geçirilen “Kıbrıs’taki Vakıf Emlakinin Tesbiti ve Değerlendirme Projesinin” sonucunun ne olduğu konusunda kurum içinde yeterli malumat yoktur. Bu proje kapsamında mı olduğu tam olarak anlaşılmayan bir kısım Osmanlı arşivlerinin Girne’de inşa edilen modern arşiv binasına taşınması işinin sonucundan taşınan evrakın niteliği, sayısı, tam olarak nereye taşındığı ve ne gerekçeyle taşındığı konusunda net bir malumat edinilememiştir. Hangi tarihte başladığı belli olmayan arşivleri “dijitalleştirme” projesinde de fazla bir ilerleme olmadığı, projenin çok yavaş ilerlediği kanaati edinilmiştir.

3. Yatırımcı bir kuruluş olarak emlakini kiraya vermek, girişimlerde bulunmak, işletmeler kurmak veya mevcut şirketlere iştirak etmek.

- a. **Evkaf’ın tarihsel olarak en önem verilen işlevinin “emlak” olduğu görüşme yapılan eski ve yeni kurum çalışanları tarafından dile getirilmektedir.**

“Emlak” olarak ifade edilen işlevden büyük oranda kast edilenin, Evkaf’ın güneydeki kalmış olan mal varlığının (ki bu Maraş bölgesindeki vakıf tapulu arazilerin yanı sıra Hala Sultan Tekkesi, Bekir Paşa Su Kemerleri, hamamlar ve camiler gibi tarihi eserleri de içermektedir.), müzakereler açısından stratejik ve siyasi önemi olduğu anlaşılmaktadır. Kuşkusuz bu önemli bir işlevdir. Ancak bu konuyla ilgili Evkaf tarafından doğrudan üstlenilecek bir görev yok denecek kadar azdır. Bu, müzakere stratejisini tasarlayan ve uygulayan makamların sorumluluğunda olan bir husustur. Bununla birlikte Vakıf camiasında bu mal varlığına ilişkin hususların müzakerelerde yeterince dile getirilmediğine ilişkin yaygın bir izlenim de bulunmaktadır.

Pratikte Evkaf’ın bu alanda üstleneceği temel sorumluluk mal varlığına ilişkin kayıtların/tapuların düzgün bir şekilde muhafaza edilmesidir. Bu da yukarıda bahsettiğimiz koruma ve muhafaza işlevine girmektedir. Vakıflar İdaresinin mülk yönetimine ilişkin doğrudan görevi elindeki mazbut ve mülhak vakıflara ait mülkleri en a) mümkün olan en iyi geliri getirecek şekilde değerlendirmek, b) vakıf mal varlığının değerini korumak veya artırmak olmalıdır. Modern yönetim Vakıf İdaresinin mali özerkliğini garantiye alacak ve geleneksel vakfın esası olan “hayır” işlevini ön plana çıkartacak bir mülk yönetimi sistemi oluşturmaktır.

Bu mülk yönetim sisteminin temel bileşeni mülkün niteliğini, özelliklerini, tarihini, yerini vb. kayıt altına alan envanter sistemidir. Vakıf emlakı ile ilgili envanter yönetim yazılımı 10 yılı aşkın bir süredir kullanılmaktadır ancak yetersiz olduğu belirtilmektedir.²⁵

²⁵Not: Sistemin halen geliştirildiği söyleniyor. Ama ayrıntılarını ne kadar yetkin olduğu bilmiyoruz. Türkiye uygulaması ile karşılaştırılmasında fayda var.

Emlak yönetimi aynı zamanda bir kaynak yaratma aracı olarak ele alınabilir. Vakfın gelirlerinin, 2013 yılı dışarıda bırakılırsa % 90-95 civarı gayri menkul gelirdir. Gayri menkul gelirlerinin neredeyse tamamı ise kira gelirdir.

	<u>2009</u>	<u>2010</u>	<u>Art/Az</u>	<u>2011</u>	<u>Art/Az</u>	<u>2012</u>	<u>Art/Az</u>	<u>2013</u>	<u>Art/Az</u>
Gayrimenkul Gelirleri	11172	13438	20,3%	15394	14,6%	16174	5,1%	15738	-2,7%
Gayrimenkul Kiraları (mazbut)	10489	11562	10,2%	12353	6,8%	13207	6,9%	14468	9,5%
bina	6103	6454	5,8%	6825	5,7%	6955	1,9%	7920	13,9%
arsa	765	735	-3,9%	636	-13,5%	903	42,0%	398	-55,9%
arazi	206	280	35,9%	193	-31,1%	638	230,6%	447	-29,9%
diğer	570	557	-2,3%	544	-2,3%	596	9,6%	654	9,7%
Eski yıl alacakları	1641	2229	35,8%	2204	-1,1%	2445	10,9%	3139	28,4%
Gecikme zammı	509	463	-9,0%	601	29,8%	569	-5,3%	623	9,5%
Tarımsal işlet. Kira G.	380	425	11,8%	492	15,8%	239	-51,4%	341	42,7%
Gazino Otel kirası	315	419	33,0%	858	104,8%	862	0,5%	946	9,7%
Dome G.	315	391	24,1%	485	24,0%	466	-3,9%	521	11,8%
Saray G.		28		373	1232,1%	396	6,2%	425	7,3%
KCK Emlak	655	567	-13,4%	627	10,6%	922	47,0%	692	-24,9%
Peşin Kira Tahsilatı	28	1309	4575,0%	2414	84,4%	2045	-15,3%	578	-71,7%
Çeşitli V.Dışı Gelir	502	532	6,0%	2121	298,7%	509	-76,0%	4536	791,2%
Faiz	298	354	18,8%	561	58,5%	444	-20,9%	1041	134,5%
Kur Farkı	97	52	-46,4%	1422	2634,6%	0		3416	
Diğer	107	126	17,8%	138	9,5%	65	-52,9%	79	21,5%
Diğer (SGK ve Harç)	339	371	9,4%	379	2,2%	419	10,6%	396	-5,5%
TOPLAM GELİR	12013	14341	19,4%	17894	24,8%	17102	-4,4%	20670	20,9%
Gayrimenkul Gelirleri/Toplam	93,0%	93,7%		86,0%		94,6%		76,1%	

b. Kiralama usul ve uygulamaları verimsizdir ve sağlıklı gelir projeksiyonları yapılmasını engellemektedir.

Kira gelirleri aşağı yukarı enflasyon oranında artmakta, ancak bazı kira gelirlerinde yıldan yıla büyük oynamalar olmaktadır. Kira gelirlerinin içinde de binalardan elde edilen gelirlerin kira gelirlerinin yarısından fazlasını oluşturdukları ve yıllık olarak enflasyonun altında arttığı gözlenmektedir.

Arsa ve arazi gibi diğer kira gelirlerinde yıldan yıla büyük oynamalar yer almaktadır. Bunda kiralama usullerindeki farklılıklar da rol oynamaktadır. Tarımsal arazilerin kiralaması iki yıllık dönemler itibarıyla ve açık artırma yöntemiyle, büyük araziler kapalı zarf usulü ile yapılmaktadır.

Toplu konut ve işyerleri için proforma mukaveleler kullanılmaktadır. Dükkânlar iş merkezi ve çarşı gibi topluca olduğu gibi müstakil dükkân olarak da kiraya verilmektedir. Dükkânlardaki kiralamaların çoğu devir usulü yapılmaktadır. Yani bir anlamda eski kiracılar yeni kiracıları bulmaktadır. Bu durumda depozitolar idareye gelir kaydedilmektedir.

Dükkân kiralari genellikle o civardaki emsal dükkân kiralariinin (rayicinin) %25-30 altında belirlenmektedir. Bunun amacı bir hayır faaliyeti olarak esnafa katkı sağlamak olarak belirtilmektedir. Ancak bu yöntem ile kamusal fayda yerine kiracılar lehine bireysel menfaatler oluşmakta, KVI ile mevcut ve potansiyel kiracılar arasında kollayıcı ilişkiler gelişmesine zemin hazırlanmaktadır. Diğer yandan dükkân kiralariinin belirlenmesinde emlak rayiç bedelleri sistematik olarak izlenmemekte ve dükkân kiralariina yansıtılmamaktadır. Kiralarla ilgili uygulamalar yönetim kurulunca onaylanan bir “kiralama yönergesi”negöre yapılmaktadır.

Yatırım amaçlı kiralamalar özel şartnameler bazında yapılmaktadır. Kratos Otelii için yatırım arazisinin kiralanması, Mare Monte Otelii’nin arazisinin kiralanması ile işletme halindeki Saray Otel, Dome Otelii’nin kiralanması bu şekilde gerçekleşen kiralamalara örnek verilebilir. Şartname hükümlerinin sağlıklı bir şekilde hazırlanmaması KVI’nin aleyhine sonuçlanabilmektedir. Dome Otel 49 otel personeli ile Turizm Emekçileri Sendikası’nın kurduğu bir şirkete bir protokol ile devredilmiştir. Protokole göre her yıl net karın %30’unun KVI’ye kira yerine verilmesi öngörölmüştür. 2011 yılından itibaren Dome Otel için kira gelir tahmini yapılmasına rağmen gerçekleşme olmamıştır. Şirketin zarar göstermesi nedeniyle 2013 yılı sonuna kadar ödeme yapılmamıştır. Otelin ihalesiz olarak devriyle ilgili 2009 yılında açılan dava 2012 yılında KVI’nin aleyhine sonuçlanmıştır.

Yatırım amaçlı kiralamalarda belli yıllar için peşin kira tahsilatı yapılmakta bu şekilde toplu nakit girişı sağlanmaktadır.

- c. **Kiralama sözleşmelerinde kiralayanın mülkte gerekli bakım onarım yapma konusunda yetki ve sorumluluğu bulunmakla beraber, bu bakım onarımın gereği gibi yapılip yapılmadığı etkin bir şekilde denetim veya kontrole tabi tutulmamaktadır.** İdare emlakinin tamir ve bakım sorumluluğunu üstlenen İnşaat Şubesinin tespitlerine göre bazı kiralanan dükkânlar yıllarca kiracıları tarafından kiralari ödenmesine rağmen boş tutulmakta bu da dükkânın fiziki olarak aşınmasına ve zarar görmesine yol açmaktadır. Yine inşaat şubesinin belirlemelerine göre kiracılar tarafından yeterince bakımı yapılmayan binalar nedeniyle ciddi zararlar oluşmaktadır. Aynı şekilde kiracıların sözleşmelere aykırı olarak yaptıkları tadilatlar nedeniyle de emlak zarar görmekte, değeriini kaybetmektedir. Sözleşmelerde yer alan bakım onarım hükümlerinin uygulanıp uygulanmadığı etkin bir şekilde denetlenmeli ve uyulmadığı tespit edildiğinde hukuki yaptırımlar uygulanmalıdır. Bunlara ilave olarak her yıl 80-100 civarında, kira bedelini ödemeyen veya artışını kabul etmeyen kiracılar sözleşmeli avukatlar aracılığıyla mahkemelere verilmektedir.
- d. **KVI işletmecilik alanında faaliyetlerini Bedesten alanı ve bunun içindeki Türk İslam Eserleri Müzesi ile sınırlamaktadır.** Saray Otel 2011 yılından, Dome Otel ise 2008 yılından itibaren kiracılara devredilmiştir. Saray otel 2010 yılını yaklaşık 2 milyon TL, Dome Otel ise 2007 yılını

yaklaşık 3 milyon TL zararla kapatmıştır. İşletmelerin kötü yönetim nedeniyle zarar ettiği yapılan görüşmelerde belirtilmektedir. Ancak kiralamaların ardından otellerin daha iyi yönetildiğine dair bir gösterge ulaşılamamıştır. KVİ yönetiminde işletmelerin zarar etmesinden kaynaklanan bir hesap verme sistemi gelişmemiştir.

- e. **KVİ iştiraklerinden gelir elde etmemektedir.** İdarenin Vakıflar Bankası'nda %51, Kıbrıs Sigorta Şirketi'nde %2,4 Taşel-Efil Şirketinde %0,04, tasfiye halindeki Ada Havacılık Şirketi'nde ise %15 hissesi bulunmaktadır. Bununla birlikte temettü geliri gerçekleşmemektedir.²⁶ İştiraklerle ilişkiler genel kurul toplantılarına katılımdan ibarettir.

4. Vakıf İdaresinin diğer bir işlevi ise, Anayasanın hükmüne uygun olarak özerkliğini korumak ve herhangi bir gelir imkânı olmayan Din İşleri Dairesini finanse etmektir.

KKTC Anayasası'nın " Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi" başlıklı 131. Maddesine göre:

- (1) Vakıf Kuruluşu ve Temel Evkaf Kuralları (Ahkamül Evkaf), bu Anayasaca tanınır.
- (2) Vakıf kuruluşlarına veya vakıflara veya camilere ve diğer herhangi bir İslam dini kuruluşuna ait mallar da dahil olmak üzere, vakıf malları ilgilendiren veya herhangi bir suretle bunları etkileyen bütün konular, münhasıran Temel Evkaf Kuralları (Ahkamül Evkaf), yürürlükteki mevzuat ve bu Anayasa yürürlüğe girdikten sonra Cumhuriyet Meclisince yapılan yasalara bağlıdır.
- (3) Geliri Vakıflar Örgütüne ait olan vakıflar, her türlü vergiden bağışık tutulur.
- (4) Vakıflar Örgütü ile Din İşleri Dairesinin kuruluşu ve işleyişi yasa ile düzenlenir ve yasada gösterilen görevleri yerine getirir.
- (5) Dini hizmetlerin yürütülmesinde ve bu hizmetlerin giderlerinin karşılanmasında Devlet, Vakıflar Örgütüne yardımcı olur.

Bu maddenin 5'ci fıkrası hükümlerine göre Din İşleri Dairesi, öncelikle, Vakıflar İdaresinin elde ettiği gelirden kendi giderlerini aşan miktarlarla finanse edilecektir. Ayrıca "Devlet Vakıflar Örgütüne yardımcı olur." ifadesi ile Anayasa, Vakıflar ve Din İşleri Dairesine direkt olarak mali özerklik, zımni olarak da (devletten ayrı tutarak) bir idari özerklik tanımıştır. Dolayısıyla Vakıflar İdaresinin işlevlerinden birisi de Din İşleri Dairesini finanse etmektir. Kuşkusuz bu finansmanın tutarı bir anlamda Vakıflar İdaresinin kendi harcama ve giderlerinin miktarına göre değişmektedir. Ancak aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere bu tutar Din İşleri Dairesine genel bütçeden aktarılanlar dahil toplam kaynağın %6'sı civarında kalmaktadır.

Din İşleri Dairesine Aktarılan Tutarlar						
	2010	% Oran	2011	% Oran	2012	% Oran
Genel Bütçe'den	11.807.776	93,7%	11.773.029	93,6%	11.991.429	93,4%
Vakıflar İdaresinden	800.000	6,3%	800.000	6,4%	850.000	6,6%

²⁶ Not: 2009'da 3 milyon TL iştirak geliri var ama görüşme yaptığımız kişilerden mahiyetini öğrenemedik. Vakıflar Bankası temettü geliri olabileceği söylendi.

Toplam 12.607.776 100% 12.573.029 100% 12.841.429 100%

Vakıflar İdaresinin daha fazla gelir elde etmesi ve Din İşleri Dairesine daha fazla kaynak transfer etmesi hem Anayasa'nın ruhuna daha uygun olacak hem de Genel Bütçe'nin yükünü aynı oranda azaltacaktır.

5. Vakıf İdaresinin mevzuat uyarınca idari ve mali yönetiminin gerçekleştirilmesi

KVİ muhasebesinin nasıl tutulacağına, hangi hesapların olacağına ve nasıl tutulacağına ilişkin bir özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Gelir ve giderler nakit esaslı olarak tutulmaktadır. Borç ve alacakların izlenmesi için gelirlerde eski yıl alacakları, gecikme zamları; giderlerde borçları karşılama ödeneği gibi kalemler kullanılmaktadır. Tahakkuk esasına dayanmayan bu kalemler yüksek miktarlarda gerçekleşebilmektedir. 2011 ve 2013 yıllarında vergi dışı gelirler içerisinde sırasıyla 1,5 milyon TL ve 3,5 milyon TL "kur farkı geliri" gözükmektedir. KVİ'nin döviz varlıkları özellikle 2013 yılında döviz kurunda gerçekleşen yüksek artış nedeniyle bu düzeye ulaştığı belirtilmektedir.

Yıllık olarak gelir ve gider tablolarından oluşan mali raporlamalar yapılmakta ancak bilanço hazırlanmamaktadır. Mali raporlama faaliyet raporlarında Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen analitik bütçe sınıflandırılmasında belirtilen düzeylere göre hazırlanmaktadır.

Bütçe üzerinde önümüzdeki dönemde önemli bir yükün oluşması söz konusudur. Buna göre camilerin elektrik alımlarının KVİ bütçesinden karşılanması söz konusudur. Borcun yaklaşık 6 milyon TL'ye ulaşmış olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte eski yıl alacaklarının bütçe içindeki payı her yıl artmaktadır, gecikme faiziyle birlikte 2013 itibarıyla 3.9 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Aşağıda 2008-2013 dönemine ait altı yıllık gider ve gelir tablolarının incelenmesi sonucu tespit edilen olağan dışı hareketlerin olduğu gider ve kalemleri yer almaktadır. Bu olağan dışı hareketler yıllar arası aşırı dalgalanmalar, belli bir düzeni takip etmeyen büyüklükler şeklindedir.

GİDER KALEMİ	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Dome Otel zararlarının karşılanması	1.516.117	117.520	136.260		2.041.749	-
Hayır ve Sosyal İşler Fonuna Katkı	120.000	56.000	74.000	80.000	155.000	315.000
Mahkeme, Avukat ve Tapu Masrafları	608.564	160.874	74.323	134.367	438.978	234.201
Bilgisayar Alımları	23.060	5.404	6.267	17.419	250.000	123.326
Sosyal Sigortalar Kurumuna	13.743	16.571	20.942	35.607	48.402	77.588
Yurtdışı Geçici Görev Yollukları	169.767	28.099	35.260	38.242	59.616	71.919
Ağırlama, Tören, Fuar, Organizasyon	394.033	29.869	87.459	33.099	16.276	61.477
Sigorta Giderleri	131.049	44.401	65.418	57.986	46.539	53.339
İhtiyat Sandığına	6.872	8.286	10.471	17.803	22.151	35.485
Toplu Konut ve İşyerleri Geliştirme	548.018	333.172	146.907	844.749	289.098	29.800
Cami Emlâki Bakımı	953	19.181	1.218	6.032	47.451	29.705
İşçilerin Ek Mesailer	47.141	41.709	31.234	16.235	17.557	20.151
Yönetim Kurulu	5.438	9.921	7.660	8.911	16.384	15.702
Etüt Proje Bilirkişi Ekspertiz Giderleri	6.828	2.490	9.744		12.040	12.338
Taşıt Bakım ve Onarım Giderleri	5.067	3.587	3.149	9.696	6.355	11.933

İşletme Ruhsatı Ödemeleri ve Benzeri Giderler	1.007	1.051	2.643	5.548	9.128	11.869
Öngörülme-yen Giderler Ödeneği	34.355	21.371	1.718	144.783	84.176	2.751

GELİR KALEMİ	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Arazi Kiraları	189.054	206.322	279.901	193.330	638.204	447.651
Ağaç ve Sair Emlâk Geliri	81.067	144.639	18.192	18.281	4.352	33.067
Mazbutaya Dönüşen Mülhak Vakıflar	23.900	27.700	26.800	33.800	40.600	42.100
Banka Mevduat Faizleri	381.649	298.068	354.337	561.433	443.602	1.040.527
Diğer Gelirler	387.006	85.237	18.762	101.621	28.471	25.193
Kiracı Müşterek Gider Katkısı	282.397	296.187	351.090	316.977	366.660	429.931
Eski Yıl Alacakları	1.057.112	1.641.396	2.229.438	2.204.060	2.444.646	3.139.018
Gecikme Zammı	404.124	509.176	463.433	601.737	568.860	623.221
Kira Mukavele Gelirleri	64.317	101.395	160.543	175.489	184.150	148.539
Dome Gazino Kirası	243.847	315.105	391.320	485.368	465.660	520.910
KCK Bina Kiraları	177.883	231.495	187.108	224.100	262.324	277.375
KCK Arsa/Arazi Kiraları ve Sair Emlâk	153.690	134.954	146.562	176.985	300.283	220.997
KCK Eski Yıl Alacakları	152.846	176.518	116.693	120.887	225.462	81.170
KCK Gecikme Zammı	76.770	37.421	12.682	17.529	48.822	17.670

Yukarıdaki tablolar incelendiğinde bazı gider kalemlerinde önceki yıllara kıyasla çok ciddi dalgalanmalar olabildiği görülmektedir. Örneğin bilgisayar alımları kalemi 2012 ve 2013 yıllarında yeni sunucu alınması nedeniyle önceki yıllara göre 10 kata yakın artış göstermiştir. Yine görev yollukları kalemi de son iki yılda Avrupa ve Türkiye’deki temaslar nedeniyle 2011’e göre %50 ve %100’lük artışlar göstermiştir. Son iki yılda bazı tarihi camilerde bakım yapılması nedeniyle ilgili harcama kalemi 2011’deki tutarın sırasıyla 8 ve 5 katına çıkmıştır. Dolayısıyla bir çok harcama kalemine yönelik gerçekleştirmeleri tahmin etmek çok güçtür. Benzer dalgalanmalar gider kalemlerinde de görülmekle birlikte enflasyon artışları dalgalanmalarda belirleyici olmaktadır.

Aynı zamanda gelir gider hareketlerin nedenleri, icraatlerin amaçlarıyla uyumu gözetilerek KVi tarafından hesaplar incelenerek tespit edilmeli ve yönetim toplantılarında gündeme getirilmelidir. Diğer yandan proje kapsamında hazırlanan mali denetim raporunda da belirtildiği üzere muhasebe sistemi uluslararası standartlarla uyumlu olacak şekilde geliştirilmelidir.

Güney Kıbrıs'ta Vakıflar

Güney Kıbrıs'ta vakıfları düzenleyen kurallar büyük ölçüde İngiltere geleneğinin etkisi altında şekillenmiştir. Fakat vakıfların tanımı ve sorumlu oldukları yasal çerçeve ilişkin belirsizlikler bulunmakta, tek çatı altında toplanamayan "vakıf benzeri oluşumlar"dan söz edilmektedir. Aşağıda özetleyeceğimiz farklı oluşumlar vakıf işlevini yerine getirmektedir. Bu belirsizlik, bir yandan da farklı gereksinimlere cevap üretebilecek bir çeşitliliği içinde barındırmaktadır. Bugün G. Kıbrıs'ta vakıflar, Vakıf Kanunu (1955), Şirketler Kanunu (1968), Cemiyetler ve Birlikler Kanunu (1972), Uluslararası Vakıf Kanunu (1992) ile düzenlenmektedir.²⁷

G. Kıbrıs'ta vakıflar özel ve kamu yararı odaklı vakıflar olarak ikiye ayrılabilir. Buna ek olarak vakıflar sabit ve iradi vakıflar olarak da ikiye ayrılabilir. Sabit vakıflarda faydalanacakların hakları ve payları sabitlenmiştir; diğer yandan iradi vakıflarda ise mütevellî heyeti vakfın varlıklarını kendilerinin belirleme yetkisine sahip oldukları faydalanıcılar adına yönetirler.²⁸

Vakıfları düzenleyen tek bir çatı kanun bulunmadığı için farklı dönemlerde yasalaşmış metinlerde farklı vakıf türleri bulunmaktadır:

Yardım vakıfları (charitable trusts): Vakıflar kanununun 41. bölümünde düzenlenmişlerdir. Vakıf ile ne ifade edildiği net bir şekilde tanımlanmamıştır.

Cemiyetler (societies) ve dernekler (associations): 57/72 nolu Cemiyetler ve Dernekler Kanunu ile düzenlenirler. Bakanlar kurulu tarafından atanan Tescil Birimi (Registrar) tarafından tescil işlemleri düzenlenmektedir.

Cemiyetler, 1972'de çıkarılan kanundaki tanıma göre en az 20 kişiden oluşan kar amacı gütmeyen derneklerdir.

Dernekler (associations) ise yine aynı kanunda belli bir amaç için kullanılmak adına ayrılan bir miktar varlık olarak tanımlanmaktadır.

Garanti ile sınırlandırılmış şirketler (Companies limited by guarantee): Şirketler kanununun 113. bölümünde tanımlanmışlardır; çoğunlukla kar amacı gütmeyenler. Şirketler benzer amaçlara hizmet eden kurumlara destek olabilir yada doğrudan kendi yönettiği fon üzerinden aktiviteler yürütebilir.

Vakıfların amaçları: Yardım vakıfları eğitim, edebiyat, bilim, yoksullukla mücadele vb. konularda kamu yararına hizmet eden alanlarda faaliyet gösterirler. Cemiyetler ise kuruluş metnlerinde tanımlanan kamusal ya da özel amaçlara sahip olabilirler; bu amaçlar zaman içinde kuruluş metninde değişiklik yapılarak değiştirilebilir. Dernekler de cemiyetler gibi kuruluş metninde tanımlanmak şartıyla kamusal ve özel amaçlara sahip olabilir. Son olarak şirketler de aynı şekilde kamusal ve özel amaçlara sahip olabilirler.

²⁷ Neocleous, E; 2010, Cyprus, Trusts & Trustees, Vol. 16, No. 3, pp. 128–133

²⁸ Pipinga, D; 2011, Cyprus: foundation-like entities incorporated under different laws in Cyprus, Trusts & Trustees, Vol. 17, No. 6, pp. 518–524

Vakıfların kuruluşu: Tüm vakıf benzeri oluşumlar belli bir amaca yönelik olarak kurulurlar ve bu amacın değiştirilmesi ancak üst mahkemenin onayı doğrultusunda gerçekleşebilir.

Yardım vakıfları, cemiyetler, dernekler kurucularının tüzel kişilik oluşturmak için Bakanlar Kurulu'na başvurması ile kurulur. Kamusal fayda odaklı vakıflar aynı zamanda 1992'de çıkarılan Uluslararası Vakıf Kanunu kapsamında da kurulabilirler. Cemiyetler ve birlikler ilgili tescil birimine gerekli belgeleri sunarlar ve onay almaları durumunda bir tüzel kişilik kazanmış olurlar. Garanti ile sınırlandırılmış şirketler ise diğer şirketler gibi Şirketler Kanunu, 113. Bölüm'deki hükümlere göre şirketler kayıt ofisine başvurarak kurulurlar.

G. Kıbrıs'ta vakıfların kuruluşu için herhangi bir minimum sermaye gereksinimi bulunmamaktadır.

Yönetişim gereksinimleri: Yardım vakıflarında vakıf yöneticileri (trustees) yasalara uygun bir şekilde atanmış olmalı; her beş yılda bir vakıf yöneticilerine ilişkin bilgiler İdari Sekteterliğe (Administrative Secretary) iletilmelidir. Vakıf yöneticileri vakfın mülkiyetindeki mallardan ve kendi eylemlerinden; aynı zamanda vakfın kanunlara uygun idare edilmesinden sorumludur.

Cemiyetlerin üyelerine ilişkin çerçeve kanunla belirlenmiştir. Bu üyeler yöneticileri seçerler. Genel kurul benzeri toplantılarla üyeler yönetim kurulunu belirler, idari işlerden sorumlu kişileri, bütçenin onaylanmasını, yeni üye kabulü ya da üyelikten çıkarmaları karara bağlar.

Dernekler, çoğunluk kararı doğrultusunda bir ya da birden fazla kişi tarafından yönetilebilir. Sorumlu kişi gerekli durumlarda, örneğin mahkemelerde derneği temsil eder.

Kurul üyeleri: Yardım vakıflarında yöneticilerin (trustee) temsili görevleri vardır; bununla birlikte kontrolleri altındaki varlıklara karşı da sorumludurlar. Cemiyet-derneklerde de durum benzerdir. Bununla birlikte kurucuların haklarına yönelik net bir tanımlama bulunmamaktadır. Mülkünü vakfeden kişilerin vakıf yöneticilerini değiştirme hakları vardır.

Faydalanıcıların hakları ile ilgili bir tanımlama da bulunmamaktadır. Cemiyetler, dernekler ve yardım vakıflarındaki faaliyetlere ilişkin çıkar çatışması meseleleri de tanımlanmış değildir.

Hesap verebilirlik: Yardım vakıfları her yıl sonunda İdari Sekreterliğe gelir gider dengesi, yapılan ödemeler ve borçlarla ilgili rapor sunarlar. Bakanlar Kurulu'nun gerekli gördüğü durumlarda Denetim Müdürü (Director of Audit) herhangi bir vakfın denetlenmesini isteyebilir.

Cemiyetlerde ise üyelerin bir araya geldiği toplantılarda denetçilerin seçilmesi ve bütçenin onaylanması gibi konulara ilişkin kararlar alınır ve raporlama yapılır.

Derneklerde bu raporlamayı yapmakla yükümlü olanlar yönetim kurulu üyeleridir. Derneğin bütçesi yetkili bir denetçi tarafından denetlenmeli ve raporlanmalıdır. Mahkeme gerekli gördüğü durumda derneğin incelenmesini talep edebilir ve bu inceleme Sayıştay (Auditor-General of the Republic) tarafından yapılır.

Şirketler ise Gelir Vergisi Birimi'ne uluslararası standartlara uygun bir şekilde raporlama yapmak zorundadır.

Tüm bu raporların kamuoyuna açık olması gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır.

Düzenleme-Denetim: Yardım vakıflarının kuruluşlarına ilişkin işlemler Üst Mahkeme'nin (Supreme Court) denetimine tabidir. Mahkeme yardım amaçlı vakıfların kurulması, vakfın idaresi ile ilgili (gerekli görülmesi halinde) düzenlemeler yapılması ve vakfın yararına olmak şartıyla bazı mülklerin satışını onaylama yetkisine sahiptir.

Cemiyetler ve dernekler ile ilgili işlemler ise Cemiyet Kayıt Ofisi ve Dernek Kayıt Ofisi'nde kayıt altına alınır ve cemiyetler/dernekler Bakanlar Kurulu tarafından atanan bir görevli tarafından denetlenir.

G. Kıbrıs'ta yasalar tüm vakıfları düzenleyen bir üst kurum tanımlamamaktadır. Bununla birlikte yardım vakıfları, cemiyetler ve birlikler İçişleri Bakanlığı'na, şirketler ise Şirketler Kayıt Birimi'ne (The Registrar of Companies) karşı sorumludur.

Yaptırımlar: Yardım vakıflarının yöneticilerinin görevi ihmal etmeleri ya da vakfın kuruluş amaçlarına uymayan faaliyetlerde bulunmaları durumlarında; cemiyet ve derneklerde ise yasaya aykırı, kamu güvenliği ve sağlığını riske atan faaliyetlerde bulunulması durumunda para, hapis ya da her ikisi birden uygulanabilir.

Şirketlerde yöneticiler kanuni gereklilikleri sağlayamadıkları durumlarda para cezası ya da hapis (ya da her ikisi birden) yatma yaptırımları ile karşılaşabilirler.

Yurtdışı: Uluslararası vakıflar kanunu mevcut kurumsal yapının üzerine inşa edilmiştir. Yani bu kanunda belirtilmeyen durumlarda vakıf kanunu geçerlidir. Bu kanuna göre vakfın kurucusu ve faydalanıcıları G. Kıbrıs'ta yaşamak zorunda değildir; vakfın G. Kıbrıs sınırları dışında varlıkları olabilir ve bununla birlikte en az bir mütevelli heyeti üyesi devamlı G. Kıbrıs'ta yaşamalıdır. Bu kanunla özellikle uluslararası vakıflar için ilave vergi kolaylıkları ve varlık koruma imkanları tanımlanmıştır.

Vergi muafiyeti: Sanat, bilim ya da sporun gelişmesine yönelik, kar amacı gütmeyen faaliyet gösteren şirketler, eğer gerekli diğer koşullar da sağlanmışsa, gelir vergisinden muaf tutulabilirler.

Sermaye harcaması: Tüm vakıf benzeri oluşumlarda kuruluş amaçlarına uygun olmak koşulu ile ekonomik faaliyetler gerçekleştirilebilir ve sermayelerini harcayabilir.

Kapatılma işlemleri: Yardım vakıfları, mütevelli heyetinin vakfın kuruluş amaçlarının yerine getirildiği kararını vermesi durumunda kapatılabilir.

Cemiyetlerin kapatılması üç şekilde olabilir. Bunlar, i. üyelerin yarısından fazlasının hazır bulunduğu toplantıda mevcut üyelerin dörtte üçünün kararı ile; ii. cemiyetin amaçlarını gerçekleştirdiği, cemiyetin artık bir işlevinin bulunmadığı, cemiyetin düzenli bir şekilde çalışmadığı vb. gerekçelerle

cemiyet yönetimi ya da üyelerin beşte birinin başvurusu halinde mahkeme tarafından ya da iii. cemiyetin yirmi üyenin altına düşmesi durumlarıdır.

Derneklerin kapatılması ise iki şekilde olabilir; i. kuruluş metninde belirlenmiş aktivitelerin tamamlanması; ii. mahkeme tarafından derneğin yasadışı çalıştığı, amaçlarını gerçekleştirdiği ya da artık amaçlara ulaşmasının mümkün olmadığı belirlendiği takdirde.

Varlık Koruma İşlevi, Kara Para Aklama ve Terörizmin Finansmanı²⁹

Her ülkede vakıflar bir şekilde varlık koruma işlevi görürler, fakat G. Kıbrıs'ta bu işlev biraz daha ön plandadır. Öncelikle kanuna göre G. Kıbrıs'taki bir uluslararası vakfın feshedilmesi pek çok koşula bağlanmıştır. Vakfın kuruluşunun gönüllü bir girişim olduğu ve kurucunun ya da ailesinin yararını gözetmek amacıyla kurulduğu göz önünde bulundurularak vakfın varlıkları üzerine hak iddia edenlerin mahkemede kurucunun vakfı kendilerini dolandırma niyeti ile kurduğunu ispat etmeleri gerekir; bu olmadan vakıf feshedilemez. Ayrıca fesih ile ilgili işlemler sözü edilen kaynağın vakfa aktarılmasını takiben iki yıl içinde gerçekleştirilmelidir.

Uluslararası vakıflar kanununu geliştiren G. Kıbrıs Merkez Bankası da bu vakıfların varlık koruma uygulamalarının cerrahlar, mimarlar gibi yüksek risk taşıyan işlerde çalışanlara yasa bir güvence sağladığını ifade etmektedir.

Vakıflar kara para aklama ve terörün finansmanı amaçları ile de kullanılabilen araçlardır. G.Kıbrıs bu konularda uzmanlaşmış Moneyval Committee of Council of Europe ve FATF tarafından bu tür kötüye kullanımlarla mücadele anlamında uluslararası standartlara uygun kapsamlı önlemleri almış ülkelerden biri olarak görülmektedir.

G. Kıbrıs ve Malta'da Vakıflar³⁰

İki ülkede vakıfları düzenleyen kurallar arasında benzerlikler olduğu kadar farklılıklar da bulunmaktadır:

- İki ülkede de hem kamusal hem de özel amaçlı vakıflar kurulabilmektedir. G. Kıbrıs'ta vakfın kurulabilmesi için herhangi bir minimum sermaye gerekmezken Malta'da gerekmektedir. İkisinde de bir kamusal otoritenin onayı ve kayıt işlemleri gereklidir.
- İki ülkedeki vakıfların da sermaye harcama yetkileri vardır.
- G. Kıbrıs'ta kuruluş amaçlarına uygun olması şartı ile vakıflar ekonomik faaliyet yürütebilmektedir fakat Malta'da istisnai durumlar dışında vakıfların sermaye harcaması yetkisi bulunmamaktadır.

²⁹ Neocleous, E ,Graham, T; (2011); Cyprus international trusts—A giant leap forward: the proposed amendments to the International Trusts Law 1992; Trusts & Trustees, Vol. 17, No. 5, pp. 382–392

³⁰ EFC, 2011, Comparative Highlights of Foundation Laws: The Operating Environment for Foundations in Europe

- İki ülkede de vakıfların bir yönetim kuruluna sahip olması zorunludur. Bununla birlikte Kıbrıs'ta büyük vakıfların mütevellî heyeti gibi bir üst yapıya sahip olmaları da gerekir.
- G. Kıbrıs'ta vakıflar yıllık faaliyet raporlarını kamuoyu denetimine açmak zorunda değildir, Malta'da ki vakıflar ise zorunludur.
- G. Kıbrıs'ta dernekler ve şirketler için dış denetim söz konusuyken, Malta'da bu tür bir denetim yoktur.
- İki ülkede de vakıfların farklı işlevleri için farklı kurumlara düzenleme yetkileri tanınmıştır.
- G. Kıbrıs'ta sanat, bilim ya da spora destek veren aktiviteler yürüten vakıflar, Malta'da ise yardım/hayır işleri kapsamına giren işlere destek olan aktiviteler yürüten vakıflar gelir vergisinden muaf tutulurlar.

Çağdaş Uluslararası Örnekler

Avrupa'da Vakıflar ve Düzenleme-Denetleme

Genel eğilimler

Tüm Avrupa ülkelerinde kabul edilen, ortak bir vakıf tanımı bulunmamaktadır. Bununla birlikte kamu yararı odaklı vakıflar genel olarak kendi oluşturdukları ve güvenilir gelir kaynakları bulunan, (istisnalar bulunmakla birlikte, genellikle bağışlar) bir yönetim kuruluna sahip, bağımsız, kar amacı gütmeyen ve kendilerine özel yasal çerçeveleri olan kurumlar olarak tanımlanmaktadır.

Vakıflar genellikle çeşitli birlikleri, yardım ve eğitim kurumlarını ve bireyleri destekleyerek ya da kendi geliştirdikleri programları yürüterek kültür, eğitim, din ya da sosyal konular gibi kamu yararı içeren alanlara kaynak aktarırlar.

Tüm Avrupa ülkelerinde³¹ vakıfların sahip olduğu varlıkların belirli bir amaca yönelik olarak kullanılması zorunludur. Söz konusu ülkelerin yaklaşık yarısında vakıfların sadece kamu yararına hizmet etmeleri kuralı koyulmuştur. Bazı ülkelerde ise kurucunun yakınlarının geleceğinin güvence altına alınması, eğitimleri gibi özel amaçlara da izin verilmektedir.

Çoğu ülkede vakıfların kuruluşu için bir minimum sermaye gereksinimleri tanımlanmamıştır. Bununla birlikte bazı ülkelerde vakfın kuruluş amacına göre (kamu yararı ya da özel) oldukça geniş bir aralıkta farklılaşan başlangıç sermayesi şartı bulunmaktadır.

Yine vakfın türüne ve amacına göre çeşitlilikler göstermekle birlikte ülkelerin yarısında kuruluş için bir kamusal otoriteden onay alınması gerekmemektedir. Fransa, Yunanistan, Lüksemburg ve İsviçre dışındaki ülkelerde bu onay mekanizması sadece vakıfları kayıt altına almak amacıyla kullanılmakta, kamusal otoritenin onaylamama yetkisi genellikle kullanılmamaktadır.

³¹ 27 AB üyesi ülke ve Türkiye, İsviçre ve Ukrayna kast edilmektedir.

Çoğu ülkede vakıflar belli sınırlar çerçevesinde ekonomik faaliyetler yürütebilmektedir. Bu sınırları tanımlayan koşulların en yaygını faaliyetin vakfın amaçlarına hizmet etmesidir.

Vakıfların idari yapıları da ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir. Birçok ülkede yönetim kurulları yetkilendirilmişken aralarında Türkiye'nin de bulunduğu bazı ülkelerde mütevellî heyeti benzeri bir üst yönetim organı da tanımlanmıştır. Bunlara ek olarak bazı ülkeler denetçilerin atanması ya da denetim kurullarının kurulmasına ilişkin kurallara da sahiptir.

Ülkelerin yarısında bir üst kurula yıllık faaliyetlerin raporlanması zorunluluğu getirilmiştir. Kamu yararı amaçlı vakıflarda denetim daha sıkı tutulmaktadır. Bu tür vakıflar bütün ülkelerde finansal hareketlerini ilgili otoriteye her yıl raporlamak durumundadır. Yine ülkelerin büyük çoğunluğunda sözlü edilen raporlar kamuoyuna açık olmalıdır.

Romanya dışındaki tüm ülkelerde kamu yararı amaçlı vakıflara yönelik vergi kolaylıkları tanımlanmıştır. Burada belirtilmesi gereken önemli unsur, vergi kolaylığına konu olan kamu yararı tanımı üzerinde bir uzlaşma bulunmamasıdır. Vergi kolaylıklarını uygulayan kurumlar da ülkeden ülkeye değişmektedir. Bazı ülkelerde bu uygulama otomatik olarak hayata geçirilirken, çoğu ülkede ilgili otoritenin uygun görmesi gerekmektedir.

Gelir getirici ekonomik faaliyetlerin vergilendirilmesine ilişkin de farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bazı ülkeler vakfın amacıyla ilişkili olsun olmasın tüm ekonomik faaliyetleri vergiye tabi tutarken, çoğu ülke sadece vakfın amacıyla doğrudan ilişkisi olmayan faaliyetleri vergilendirmektedir. Az sayıda ülkede ise tüm ekonomik faaliyetler vergi kolaylıklarının kapsamında dahil edilmiştir.

Düzenleme-Denetleme Mekanizmaları

27 AB üyesi ülke ve İsviçre, Ukrayna ve Türkiye'de vakıfların nasıl düzenlendiği ve denetlendiğini inceleyen çalışmaya³² göre hemen hemen tüm ülkelerde vakıfları özel olarak yetkilendirilmiş devlet kurumları düzenlemekte ve denetlemektedir. Bununla birlikte bu kurumların sahip oldukları yetkiler önemli farklılıklar sergilemektedir.

Bazı ülkelerde farklı amaçlarla kurulan vakıflara yönelik farklı düzenleyici sistemler geliştirilmiştir. Genellikle kamu yararı amacıyla kurulan vakıflara yönelik denetimler daha yüksektir. Vergiden muaf vakıflar bu niteliklerinden ötürü vergi idareleri tarafından denetlenir.

Vakıflar açısından düzenleyici sistemler yapıları itibarıyla aşağıdaki dört kategoriye ayrılır:

- Sadece kamu idaresine bağlı bir kurum tarafından denetim,
- Kamu idaresine bağlı bir kurum ve mahkemenin birlikte gerçekleştirdiği denetim,
- Kamu hiyerarşisinden bağımsız, gerekli tüm yetkilere sahip düzenleyici kurum (Örn. Charity Commission, UK) tarafından denetim,
- Sadece mahkeme tarafından denetim (Örn. Avusturya, Çek Cumhuriyeti)

³² EFC, 2011, Comparative Highlights of Foundation Laws: The Operating Environment for Foundations in Europe

Söz konusu ülkelerdeki düzenleyici denetleyici kurumlar incelendiğinde büyük çoğunluğunun kamu idaresi hiyerarşisi dahilindeki kurumlar olduğu görülmektedir. Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Patentler ve Kayıtlar Enstitüsü, Maliye Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı ve Vergi İdaresi gibi pek çok kurum farklı ülkelerde bu işlevi yerine getirmektedir.

Fransa, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti ve Ukrayna'da bu kamu idarelerinin yanı sıra mahkemeler de bu denetim işlevlerinde rol almaktadır. Birleşik Krallık'ta ise bağımsız bir kurum olan "Charity Commision" gerekli yetkilere sahiptir.

Düzenleme yetkisinin sınırları

Söz konusu denetleme ve düzenleme işlevinin sınırları da ülkeden ülkeye değişmektedir:

Örneğin Avusturya'da vakıflar her an denetime tabidir. Vakfın yönetimine ilişkin her tür değişiklik iki hafta içinde ilgili kurumlara bildirilmelidir. Gerekli görülen durumlarda vakfın yönetimi düzenleyici kurum tarafından değiştirilebilir.

Belçika'da ise bu üst kurumların düzenleme ve denetim yetkileri oldukça sınırlıdır. Düzenli soruşturmalar ve incelemeler yapılmaz. Mahkeme yalnızca bir savcının girişimi, vakıf yöneticileri ya da ilgili kişilerin başvuruları ile harekete geçer.

Fransa'da mahkeme vakıfların hesapları ve kaynaklarını kullanım biçimlerini denetlemek adına gerekli yetkilere sahiptir.

Almanya'da ise her eyalet kendi düzenleyici sistemine sahiptir. Düzenleyici-denetleyici kurumlar vakıfların kanuna aykırı hareket etmediğini ve kuruluş amaçlarına uyduklarını denetlemekten sorumludur. Vakıflar bu kurumlara yıllık bazda raporlar üretmek zorundadır. Ayrıca düzenleyici-denetleyici kurumlar vakıfların yasadışı karar ve aktivitelerini durdurabilir; vakıf yönetimine gerekli işlemleri yapmaları için talimatlar verebilir.

İtalya'da da ilgili üst kurum herhangi bir yasadışı durumda müfettiş atayarak inceleme yaptırabilir; vakfı dönüştürebilir ya da feshedebilir.

Hollanda'da ancak ve ancak ilgililerin talepleri üzerine denetim yapılır. Bununla birlikte ilgili mahkeme vakfın statüsünün değiştirilmesi ya da gerekirse feshedilmesi gibi müdahaleler yapabilir.

Birleşik Krallık'ta Vakıfların Düzenlenmesi-Charity Commission Örneği³³

Amacı ve Vizyonu

Komisyon (Charity Commission), İngiltere ve Galler'de vakıfların kayıt altına alınması ve düzenlenmesinden sorumlu; herhangi bir bakanlığa bağlı olmayan, bağımsız; vakıflarla ilgili olarak yüksek mahkemenin yetkilerine benzer, yarı yargısal yetkilere sahip; Parlamento ve halka karşı hesap veren bir kurumdur.

³³ <http://www.charitycommission.gov.uk/>

Komisyon'un temel amacı vakıflarla ilgili tüm konularda kamu yararını korumaktır. Vakıfların yasal yükümlülüklerini bilmelerini; vatandaşların da vakıfların faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak ve vakıfları hesap verebilir kılmak da amaçları arasındadır.

Komisyon modern bir düzenleyici kurum olarak şeffaflık, hesap verebilirlik, tutarlılık, orantılılık ve hedeflilik ilkeleri çerçevesinde çalışır; vizyonu "güvenle destekleyeceğimiz vakıflar" olarak belirlenmiştir.

Organları

Komisyon temelde bir üst kurul ve günlük operasyonları yürütmekten sorumlu bir üst yöneticiden oluşur. Üst kurulun üyelerini ilgili bakan atar. Bu atamalar Kamu Atamaları Komiseri tarafından izlenir. Üst kurul başkan ve en fazla sekiz üyeden oluşur. Bu kurul yönetim ve strateji geliştirmeden sorumludur.

Kurul her yıl en az 6 kere toplanır, buna ek olarak yıllık kamuya açık toplantılar yoluyla geçen yılın performansı ve gelecekteki önceliklerini tartışır.

Kurul icra-i yetkilerinin önemli bir kısmını üst yöneticiye devretmiştir, buna rağmen stratejik meseleler, komisyonun hukuki sorumluluklarının etkin bir şekilde yerine getirilmesi, üst yöneticinin performansı, komisyonun iyi yönetim ilke ve değerlerine uyumu gibi genel konuların izlenmesi ve değerlendirilmesinden sorumludur. Kurul alınan kararlardan kolektif olarak sorumludur. Kararların oybirliği ile alınması genel teamül olmakla birlikte bu mümkün değilse oy çokluğu prensibi geçerlidir.

Kurul üyeleri ve üst yönetimin yüksek etik standartlara ve başta şeffaflık olmak üzere iyi yönetim ilkelerine uymaları beklenmektedir.

Komisyonun işlevleri

Komisyon temelde vakıfların hukuka uygun şekilde yönetilmesi, kamuoyunda vakıflara yönelik güven duygusunun geliştirilmesi ve gerektiğinde yolsuzluk ve ihlallerin tespit edilmesinden sorumludur. Komisyon'un işlevleri:

- Vakıfların kamu yararına hizmet etmesi şartıyla kuruluşlarını onaylamak, (organizasyonlara vakıf statüsünü vermek)
- Vakıfların faaliyetleri ile ilgili gerekli yasal yükümlülüklerini her yıl yerine getirmelerini sağlamak,
- Vakıflara ilişkin detaylı verileri kamuoyu ile paylaşmak,
- Usulsüzlük ve görevi kötüye kullanma gibi durumlarda gerektiğinde müteveli heyeti üyelerini görevden almak ve geçici yöneticiler atamak suretiyle vakıfların varlıklarını güvence altına almak. Vakıfların etkinliğini arttırmak adına internet üzerinden hizmetler ve rehberlik yapmak: Komisyon vakıfların bireysel ya da sektörel yönetim sorunlarını çözmeye yönelik inceleme ve danışmanlık hizmetleri sunabilir. Bu hizmet komisyonun dışarıdan belirleyeceği bir bağımsız uzman tarafından sağlanır.

- Belli bir vakfın amaçlarının ve işleyiş süreçlerinin modernize edilmesi; birkaç vakfın birleştirilmesi; vakfın yararına olmak kaydıyla vakıf yöneticilerine yeni yetkiler verilmesi gibi düzenlemelerin yapılabilmesi için de Komisyon'un onayı gereklidir.

Vakıflara yönelik izleme ve incelemeler

Vakıflara ilişkin sorunların büyük bölümü vakıf yöneticileri tarafından çözülür. Çözümeyen sorunların bir kısmı ise soruşturma açılmadan komisyon tarafından çözülür. Son olarak sınırlı sayıda ciddi sorun komisyon tarafından resmi soruşturma açılmasına neden olur.

Komisyon'un Soruşturma ve Yaptırımları İzleme Birimi yararlanıcıları korumak amacıyla, terörle mücadele ve dolandırıcılık riski bulunan vakıfları öncelikli olarak izlemeye tabi tutar. Bu izleme diğer düzenleyici ve yaptırım gücü olan kurumlarla iletişim halinde olarak; vakıflardan alınan veriler incelenerek; vakıf yöneticilerinin Komisyon'un tavsiyelerine ne ölçüde uydukları takip edilerek; yüksek risk taşıyan vakıfları detaylı inceleyerek ve gerekirse vakıfların işleyişine dahil olarak ve yüksek risk barındıran vakıflara düzenleyici destek sunulan ziyaretler yaparak gerçekleştirilir.

Komisyon vakıfların terörizm amacına yönelik kötüye kullanımını engellemek amacıyla (ki bu çok sık karşılaşılan bir durum değildir) sektörün farkındalığını yükseltmeye ve kendini koruma mekanizmalarını geliştirmeye odaklanır. Riskli sektörleri yakından inceleyerek ve gerekli durumlarda yasal yaptırım yetkilerini kullanarak müdahil olur.

Görece daha korumasız gruplara, örneğin çocuklara yönelik faaliyet gösteren vakıfların bu gruplara zarar verebilecek her türlü riskten uzak durmalarını sağlamak için incelemeler ve öneriler geliştirir.

Komisyon, finansal kaynaklarının kötüye kullanımı, dolandırıcılık gibi risklerle ilgili vakıflara internet üzerinden destek sunar; bunu yaparken yine en riskli sektörlerle odaklanır. Finansal suçları tespit etmek polisin görevi olsa da Komisyon gerekli durumlarda polise bilgi sağlar.

Soruşturma açılan vakıflara yönelik yaptırımlar vakfın yürüttüğü faaliyetlerin sınırlandırılması; ilave yöneticiler atanması; vakfın banka hesabının dondurulması ve bazı yöneticilerin yetkilerinin sınırlandırılması şeklinde gerçekleşebilir.

Komisyonun duyuru ve raporları

Kamuoyunun gündeminde yer alan ve tartışılan güncel yolsuzluk vakaları olması durumunda Komisyon soruşturma ile ilgili kamuoyu duyuruları yaparak vakıflara yönelik güvenin azalmamasını sağlamaya çalışabilir.

Komisyon, görevi kötüye kullanma ve ihlallerle ilgili yıllık raporlar yayınlar. Bu raporlarda hangi durumlarda ne tip müdahaleler yapıldığı kamuoyuna duyurulur.

Komisyon, herhangi bir ihbar ya da suç şüphesi olmaksızın, vakıfların daha etkili yönetilebilmesini, gelirlerini gerektiği gibi arttırabilmelerini sağlamak amacıyla incelemeler yapabilir ve yönetsel

sorunların çözümü için öneriler geliştirebilir. Bu incelemeler sonunda elde edilen dersler de diğer vakıfların faydalanabilmesi amacıyla internette yayınlanır.

Komisyon vakıflara yönelik kamuoyu güveninin korunması amacıyla bütçesi 25.000 £'in üzerindeki tüm vakıfların yıllık hesaplarını yayınlar. Örneğin, bir vakfın gelirlerini artırmak için yaptığı ticari harcamalar ve karşılığında elde ettiği gelirler bu yayınlar üzerinden karşılaştırılabilmektedir.

Avrupa'da Vakıfların Geleceği

8 Şubat 2012'de Avrupa Komisyonu Avrupa Vakıflar Yasası taslağını tartışmaya açmıştır. İlave ve seçenekli bir yasal araç (additional and optional legal instrument) olarak tasarı kamu yararı güden fonların AB'de daha rahat/kolay faaliyet göstermelerini amaçlamaktadır. Yasa AB'nin her ülkesinde aynı koşullarla rahatlıkla Vakıf kurulabilmesini öngörmektedir. Tasarının amacı vakıf kuruluşunda yasal ve idari işlem maliyetlerinin ortadan kaldırılmasıdır. Tasarının 2014 içinde yasalaşması beklenmektedir.

Yasa, en az 25.000 Euro kuruluş fonu (özgülenecek mal varlığı) ve en az iki ülkede faaliyetleri olan vakıfları kapsamaktadır. Bu vakıflar sıfırdan kurulabileceği gibi mevcut vakıfların dönüşümü veya birleşmesiyle de oluşabilir.

AB'de vakıf sektörü 110.000'den fazla vakıf (neredeyse her 10.000 kişiye 4 vakıf) ile eğitim, araştırma, kültür, sağlık, çevre vb. sektörlerle dinamik bir biçimde büyümektedir. Bu vakıfların yıllık toplam harcamaları 83 – 150 milyar Euro arasında olup 750.000-1.000.000 kişiye doğrudan istihdam sağlamaktadır. Toplam varlıkları ise 350 milyar Euro'nun üzerindedir.

Avrupa Vakıf Merkezi adli ve KKTC Vakıflar İdaresinin de üye olduğu örgüt vakıflarla ilgili bir dizi ilke geliştirmiştir:

1.Yasalara Uygunluk: Vakıflar kurulu oldukları ülkelerin yasalarına uyacaklar ve kendi yönetmelik-yönergeleri doğrultusunda faaliyet göstereceklerdir. Ülkelerinin parçası olduğu Avrupa ve uluslar arası kurallara da uyum sağlayacaklardır.

2.Yönetişim: Vakıfların yerleşik ilke ve usuller çerçevesinde atanan ve en yüksek etik ilkeler doğrultusunda faaliyet gösteren, tanımlanmış bir karar alma organı vardır.

3-Malumata dayanan politikalar, işlemler ve destek programları: Vakıflar kendi misyonlarını, amaçlarını, hedeflerini ve bunlarla ilgili programları belirleyen temel politika ve prosedürlerini açıkça tanımlayacaklardır.

4-Hizmetkarlık : yönetim ve finansman:Vakıflar yatırım stratejileri ve prosedürlerinde ve kaynaklarının kamu yararı doğrultusunda harcanmasında, tedbirli ve sürdürülebilir bir yönetim sergilemenin yanı sıra, etkin bir organizasyon ve iş ortamını da sağlayacaklardır. Vakıflar yerleşik oldukları ülkenin kuralları çerçevesinde uygun muhasebe kaydı tutacaklardır. Vakıflar gönüllü olarak bu kurallara ek ve tamamlayıcı önlemler alabilirler.

5-Kamu oyuna bilgi açıklama ve iletişim: Vakıflar şeffaf bir şekilde faaliyet gösterecekler ve faaliyet gösterdikleri ülkenin şeffaflıkla ilgili düzenlemelerine-kurallarına uyacaklardır. Vakıflar gönüllü olarak bu kurallara ek ve tamamlayıcı önlemler alabilirler.

6-İzleme ve değerlendirme: Vakıflar faaliyet ve programlarını uygun yöntemlerle izleyecekler ve düzenli olarak değerlendireceklerdir.

7-İşbirliği: Vakıflar iyi uygulamalar pratiğini geliştirmek ve bunların ilgili faaliyet alanlarında etkilerini maksimize etmek amacıyla benzeri örgütler ve ilgili paydaşlarla bilgi ve deneyimlerini paylaşacaktır.

EK1- Vakıflar konusunda Türkiye mevzuatının karşılaştırılması

	Eski Mevzuat Mülga 2762 Sayılı Vakıflar Kanunu, 227 Sayılı VGM Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK, Türk Medeni Kanunu	5737 Sayılı Vakıflar Kanunu, Vakıflar Yönetmeliği Türk Medeni Kanunu
Kurulum	-Yabancılar vakıf kuramıyordu. -Şube ve temsilcilik açmak için Vakıflar Genel Müdürlüğünden izin almak gerekiyordu. 227 Sayılı KHK Madde 12	-Yabancıların vakıf kurmasına olanak tanınmıştır. “Yabancılar Türkiye’de hukuki ve fiili mütekabiliyet esasına göre yeni vakıf kurabilirler” 5737 Madde 5 -Şube ve temsilcilik açmak için beyanda bulunmak yeterli hale gelmiştir. “Yeni vakıflar, vakıf senetlerinde yazılı amaçlarını gerçekleştirmek üzere Genel Müdürlüğe beyanda bulunmak şartıyla şube ve temsilcilik açabilirler.” 5737 Madde 5 Vakıflar Yönetmeliği madde 17.
Yönetim	- Vakıflar meclisi biri başkan 5 kişiden oluşuyordu. “Vakıflar Meclisi üyeleri tercihen kamu yönetiminde bilgi ve tecrübesiyle temayüz etmiş ve teşkilatın faaliyet alanı ile hukuk, maliye, iktisat, tarım, işletme ve mühendislik alanlarında bilgi ve tecrübe sahibi olanlar arasından Başbakanın teklifi üzerine müşterek kararname ile atanır.” 227 Sayılı KHK Madde 4 227 Sayılı KHK ile Vakıflar Genel Müdürü meclis başkanı yapıldı; ama diğer üyelerin amiri değildi. - Yabancılar vakıf yönetim organlarında yer ve görev alamıyordu. Vakıf yöneticileri TC uyruğunda olmalıdır.	- Vakıf meclisinde yer alan üye sayısı 15’e çıkarılmış ve bu üyelerin 5’i Genel Müdür ve onun disiplin ve sicil amirliği yaptığı kişilerden oluşmaktadır. Meclis 9 kişi ile toplanabilmekte 5 kişinin onayı ile karar verebilmektedir. Bu haliyle Meclisin, Vakıflar Genel Müdürünün denetiminde bir yapı olduğu söylenebilir. “Meclis; Genel müdür, üç genel müdür yardımcısı ve I. Hukuk Müşaviri olmak üzere beş, vakıf konusunda bilgi ve deneyim sahibi yükseköğrenim mezunları arasında Başbakanın teklifi üzerine ortak kararname ile atanacak beş, yeni vakıflarca seçilecek üç, mülhak ve cemaat vakıflarınca seçilecek birer üye olmak üzere toplam on beş üyeden oluşur. ... Genel müdür aynı zamanda Meclis başkanıdır...” 5737 Madde 41 -Vakıfların yönetiminde yabancıların yer alması kabul edilmiştir. “Vakıfların yönetim organlarında görev alanların çoğunluğunun, Türkiye’de yerleşik bulunması gerekir” 5737 Madde 6.

	1936 Tarihli Vakıflar Nizamnamesi 1989 Tarihli Tüzük “Türk Medeni Kanununa göre kurulan vakıfların yöneticilerinin TC uyruğunda olmaları esastır. Ancak vakfa ait eğitim, bilim, sanat, tıp ve sağlık kuruluşlarının yönetim organlarında salt çoğunluk oluşturmamak şartıyla yabancı uyrukluların da görev almalarına...Bakanlar Kurulunca izin verilebilir” denilmiştir.	“Yöneticilerin çoğunluğunun Türkiye’de yerleşik bulunması zorunludur.” Vakıflar Yönetmeliği Madde 13. Yeni yasayla sınırlama (eğitim, bilim, sanat, sağlık ve tıp sınırlaması) kaldırılmıştır.
Bağış ve yardımlar, mal edinme	-Yurtdışından bağış ve yardım alımına dair bir madde yer almıyordu. Ancak Medeni Kanunun 117 maddesinde bağış ve yardım alımı konusunda dernekler kanununun uygulanacağı belirtilmekteydi. -Vakıflar, Genel Müdürlüğün izni ile mal alıp satabiliyordu. Bu da ancak mevcut taşınmaz malların satış veya trampa suretiyle değerlendirilmesi yoluyla mümkündü. 2762 Sayılı Kanun Madde 12 (2003 yılında yapılan yasal düzenleme ile)	-Vakıflara yurtdışından sınırsız bağış alma hakkı tanınmıştır. Yurtdışından nakdi yardım alınması durumunda Genel Müdürlüğe bildirilmesi gerekir. “Vakıflar yurt içi ve yurtdışından kişi, kurum ve kuruluşlardan aynı ve nakdi bağış yardım ve yardım alabilirler, yurt içi ve yurt dışındaki benzer amaçlı vakıf ve derneklere aynı ve nakdi bağış ve yardımda bulunabilirler.” 5737 Sayılı Kanun Madde 25, Vakıflar Yönetmeliği Madde 35 -Cemaat vakıflarının mal edinmeleri önündeki engeller kaldırılmıştır. Bu vakıfların mal edinmesindeki sınırlar ve devlette izin alma zorunluluğu ortadan kalkmıştır. “Vakıflar mal edinebilir, malları üzerinde her türlü tasarrufta bulunabilirler.” 5737 Sayılı Kanun Madde 12
Yurtdışı faaliyet	- Vakıflar yurtdışında Genel Müdürlüğün izni ile faaliyette bulunabiliyordu.	-Vakıfların yurtdışında faaliyette bulunmasının yolu açılmıştır, izin alma zorunluluğu kaldırılmıştır. “Vakıflar vakıf senedinde yer almak kaydıyla, amaç ve faaliyetleri doğrultusunda uluslar arası faaliyet ve işbirliğinde bulunabilirler, yurt dışında şube ve temsilcilik açabilirler, üst kuruluşlar kurabilirler ve yurt dışında kurulmuş kuruluşlara üye olabilirler”. 5737 Madde 25

İşletim Şirket kurma	- Vakfa verilen zarardan dolayı vakıf yönetimi sorumludur. - Vakıf mallarının kiralama/işletme süreleri değişmiştir. - İktisadi işletme kurmak isteyen vakıflar, Genel Müdürlükten izin almak zorundaydı.	-Sorumluluk vakıf yönetimi ile sınırlı olmaktan çıkarılmıştır. “Vakıf yönetiminde yer alan kişiler ile vakıf çalışanları kusurlu filleri nedeniyle vakfa verdikleri zarardan sorumludur.” Madde 10 -Vakıf eserlerinde yap-işlet-devret modelini uygulayanlara verilmiş olan işletme hakkı 49 yıla kadar çıkarılmıştır. “Mazbut vakıflara ait kira süresi azami 3 yıldır. Ancak onarım veya inşaa karşılığı kiralamalarda; onarım ve inşaa bedeli göz önünde alınarak Genel Müdürlüğün talebi ile 20 yıla, Meclis kararı ile 49 yıla kadar tespit edilebilir.” 5737 Madde 20 Vakıflar Yönetmeliği Madde 111 - İktisadi işletme kurmak isteyen vakıfların Genel Müdürlüğe bilgi vermesi yeterlidir. Vakıflar Yönetmeliği Madde 37 - Cemaat Vakıflarına ait hayratların kullanımı “Cemaat vakıflarına ait, kısmen veya tamamen hayrat olarak kullanılmayan taşınmazlar, vakıf yönetiminin talebi halinde Meclis kararıyla; aynı cemaate ait başka bir vakfa tahsis edilebilir veya vakfın akarına dönüştürülebilir.” 5737 Madde 16 - Vakıf mallarının değiştirilme ve paraya dönüştürülmesi olanaklı hale geldi. “Mülhak, cemaat, esnaf vakıfları ile yeni vakıflara, başlangıçta özgülünen mal ve haklar, vakıf yönetiminin başvurusu üzerine, haklı kılan sebepler varsa, Denetim Makamının görüşü alınarak mahkeme kararı ile sonradan iktisap ettikleri mal ve hakları ise bağımsız ekspertiz kuruluşlarınca düzenlenecek rapora dayalı olarak vakıf yetkili organının kararı ile daha yararlı olanları ile değiştirilebilir veya paraya çevrilebilir.” 5737 madde 12
---	---	--

Muhasebe Teftiş ve Denetim	-Vakıflar muhasebelerini Maliye Bakanlığının belirlediği usullere göre tutuyorlardı. -Teftiş ve Denetleme Giderleri Katılım Payı adı altında Vakıflardan ödeme yapıyordu. “903 sayılı kanun hükümlerine göre kurulsun veya kurulmasın vakıflar ve bu vakıfların şubeleri, irtibat büroları veya başka adlarla bu vakıflara bağlı olan biriminden safi gelirin %5 'i oranında Teftiş ve Denetleme payı alınır.” Vakıflar Tüzük Madde 22 -Taviz bedeli** Taşınmazın sürüm (rayiç) değerinin yüzde yirmisidir. Taşınmazların sürüm değerleri, bulundukları illerde defterdarlıklar, ilçelerde mal müdürlükleri bünyesinde yer alan, Hazine taşınmazlarının satış ihalesine yetkili kurulca belirlenir. Madde 27	- Vakıf Muhasebe kayıtları Genel Müdürlüğün belirleyeceği esaslara göre tutulu. 5737 Madde 31 - Vakıflar Genel Müdürlüğüne aktarılan Teftiş ve Denetleme Giderleri Katılım Payı kaldırıldı. 5737 Madde 80 -Vakıflarda iç denetim esası getirilmiştir. 5737 Madde 33. Taviz bedeli (taşınmazların vakfına dönmesi) “Vakıf taviz bedeli, işlem günündeki taşınmaz (emlak) vergisi değerinin yüzde onudur.” Madde 18
Ayrıcalıklar		Vakıf eserlerini sponsor olarak onaranlara vergi muafiyeti getirildi. 5737 Madde 77

****04.10.1926’ dan önce kurulmuş ve 13.06.1935 gününe değin tapu kütüğünde, kullanma ve yararlanma hakkı başka kişilerin olmak üzere, “vakıf mal” olarak yazılı bulunan taşınmazların, kullanma ve yararlanma hakkı olanların mülkiyetine geçirilebilmesi için öngörülen tutara, “taviz bedeli” denilmektedir. Bir vakfın mülkiyetinde bulunan taşınmazın kullanma ve yararlanma hakkına sahip olanlar, Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne taviz bedeli ödeyerek, taşınmazın kuru (çıplak)mülkiyetini de kendi adlarına yazdırabileceklerdi.**

EK2-Türkiye-KKTC Karşılaştırması

	Türkiye	KKTC
Teşkilat adı	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Kıbrıs Vakıf İdaresi
Görevleri	Mazbut vakıfların vakfiyelerinde veya vakfiye yerine geçen belgelerinde yazılı hayrî, sosyal, kültürel ve ekonomik şart ve hizmetleri yerine getirmek. Vakfiyelerde öngörülen hizmetlerin en iyi şekilde yerine getirilebilmesini sağlamak amacıyla Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait paralar ile malları değerlendirmek, daha fazla gelir getirici yatırımlara tahsis etmek. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait paralar ile işletmeler kurma, kurulmuş şirketlere iştirak etme, bunların sermaye artışları hususlarında karar vermek. Yurt içi ve yurt dışındaki vakıflara ait vakıf kültür varlıklarını ihya etmek. Mülhak, cemaat ve yeni vakıflar ile esnaf vakıflarının denetimini yapmak. Vakıflarla ilgili konularda; araştırma, geliştirme, eğitim, kültür ve yayın faaliyetlerinde bulunmak, ulusal ve uluslararası koordinasyonu sağlamak. Vakıf kültür varlıklarından oluşan koleksiyonlar meydana getirmek; müze, kütüphane ve kültür merkezleri kurmak. Genel müdürün görevleri:	Mazbut vakıfları temsil etmek Mütevellileri bulunmayan veya mütevellileri normal olarak yabancı bir memlekette ikamet eden vakıfları emaneten idare ve temsil etmek Mütevellileri bulunan mülhak vakıfları kontrol etmek vakıf menfaatlerini gereği gibi koruyamayan mütevellileri Mülhak Vakıflar Tüzüğü gereğince azledip vakfın idaresini yeni yönetim belirleninceye kadar üstlenmek Vakıflara ait tarihi eserlerin tamir ve bakımını yapmak Vakfiyelerde, yasalarda ve tüzüklerde saptanan hayır işlerini yapmak veya yapılmasını sağlamak Gelir kaynaklarını kullanarak Kıbrıs Türk halkının ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkı vermek, bu amaçla doğrultusunda mali, ticari, zirai, imar ve hizmet sektörlerinde girişimlerde bulunabilir, işletme kurabilir, ortak olabilir, tahvil çıkartabilir, lise üstü ve mesleki eğitim kurumları açabilir. Not 1. Türkiye'ye göre ekonomik yönü sınırlı.

	Genel Müdür, Genel Müdürlük faaliyetlerini; vakfiye şartlarına, kalkınma planlarına, yıllık programlara ve mevzuata uygun olarak, görev alanına giren konularda diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde Başbakana karşı sorumlu olarak yürütür. Genel Müdür, merkez ve taşra teşkilâtının faaliyetlerini, işlemlerini ve hesaplarını denetlemek veya denetletmekle görevli ve yetkilidir. Genel Müdür aynı zamanda Meclisin de başkanıdır. Genel müdür atama: Genel Müdür, ortak kararnameyle atanır.	Not 2. Vakıf çeşidi (örneğin cemaat vakıflarının olmaması) sınırlı olduğu için hizmetlerde sınırlı. Not 3. Uluslar arası ilişkiler olmadığı için, muhtemelen, buna ilişkin görevler tanımlanmamış.
Vakıf Meclisi	Vakıf meclisinin oluşumu: Meclis; Genel Müdür, üç Genel Müdür yardımcısı ve I. Hukuk Müşaviri olmak üzere beş, vakıf konusunda bilgi ve deneyim sahibi yükseköğrenim mezunları arasından Başbakanın teklifi üzerine ortak kararname ile atanacak beş, yeni vakıflarca seçilecek üç, mülhak ve cemaat vakıflarınca seçilecek birer üye olmak üzere toplam on beş üyeden oluşur. Not. Vakıf Meclisinin bileşimi Vakıflar Genel Müdürünün etkinliğini artırıcı niteliktedir. Mecliste Genel müdürün amiri olduğu 4 kişi bulunmaktadır. Meclisin toplanması için 9 kişi, karar alması için 5 kişinin onayı yeterlidir.	Kıbrıs'ta bulunmamakta.

	Vakıf meclisinin görevleri: Genel Müdürlüğün en üst düzey karar organıdır. Genel Müdürlüğe, mazbut ve mülhak vakıflara ait akar ve hayrat taşınmazların tahsis, satış ve trampasına yönelik tasarruflarla, kamulaştırmalarda kamu yararı kararını vermek. Genel Müdürlükçe teklif edilen; a) Genel Müdürlüğe, mazbut ve mülhak vakıflara ait akar ve hayrat taşınmazların tahsis, satış ve trampasına yönelik tasarruflarla, kamulaştırmalarda kamu yararını, b) Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait akar mallar ile hakların daha yararlı olanları ile değiştirilmesini, paraya çevrilmesini veya değerlendirilmesini, c) Genel Müdürlüğe, mazbut ve mülhak vakıflara ait olup, tahsis edildikleri amaca göre kullanılmaları kanunlara veya kamu düzenine aykırı yahut tahsis amacına uygunluğunu kaybetmiş, kısmen veya tamamen hayrat olarak kullanılması mümkün olmayan taşınmazların mazbut vakıflarda Genel Müdürlüğün, mülhak vakıflarda vakıf yöneticisinin talebi üzerine gayece aynı veya en yakın başka bir hayrata dönüştürülmesini, akara devredilmesini veya paraya çevrilmesini, ç) Kısmen veya tamamen hayrat olarak kullanılmayan cemaat vakıflarına ait taşınmazları, vakıf yönetiminin talebi halinde aynı cemaate ait başka bir vakfa tahsisini veya vakfın akarına dönüştürmeyi, d) Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmazların onarım veya inşa karşılığı kiralamalarında yirmi yıldan kırk dokuz yıla kadar kira süresini, e) Yeterli geliri bulunmayan mazbut vakıflara ait vakıf kültür varlığı	
--	--	--

	niteliğindeki taşınmazların, benzer amaçlı mazbut vakıfların gelirleriyle korunması ve yaşatılmasını, f) Mazbut vakıflara ait taşınmazların satışından elde edilecek gelirler ile taviz bedellerinin gelir getirici yatırımlarda, yurt içi ve yurt dışında bulunan ve geliri kalmayan vakıflara ait vakıf kültür varlıklarının bakım ve onarımlarında kullanılmasını, g) Vakıfların, vakfiyelerindeki şartların yerine getirilmesine fiilen veya hukuken imkan kalmaması halinde; vakfedenin iradesine aykırı olmamak kaydıyla mazbut vakıflarda Genel Müdürlüğün; mülhak, cemaat ve esnaf vakıflarında, vakıf yöneticilerinin teklifi üzerine bu şartların değiştirilmesi ile hayır şartlarındaki parasal değerlerin güncel vakıf gelirlerine uyarlanması, ğ) Her yıl yeni vakıfların kuruluşunda amaçlarına göre özgülenecek asgarî mal varlığı miktarını, h) Mülhak vakıflara Anayasaya aykırılık teşkil etmeyen vakfiye şartlarına göre yönetici atanmasını, ı) Kanunun 10 uncu maddesi doğrultusunda vakıf yöneticilerinin görevlerinden alınması için dava açılmasını, telafisi imkânsız sonuçlar doğurabilecek hallerde bu davalar sonuçlanıncaya kadar, vakıf yönetiminin geçici olarak görevden uzaklaştırılması ve kayyımca yönetilmesinin mahkemeden talep edilmesini, i) Seçilmiş Meclis üyelerinin göreve engel bir hastalık veya sakatlık nedeniyle iş görememeleri, üyelik şartlarını kaybetmeleri veya mazereti olmaksızın üst üste üç veya yılda toplam on toplantıya katılmamaları durumunda görevlerinin sona ermesini, j) Kanunun 78 inci maddesine göre ve Meclisçe belirlenecek esaslar dahilinde hukukî ihtilafların anlaşma veya sözleşme değişikliği ile neticelendirilmesini, dava ve icra takiplerinden vazgeçilmesini, bir hakkın tanınmasını ve menfaatin terkinini,	
--	---	--

	k) Sözleşmeli olarak Genel Müdürlükte fiilen çalışan personele ödenecek aylık brüt sözleşme ücreti miktarlarını, l) Kanunun 72 nci maddesinin birinci ve ikinci fıkralarına göre yapılacak ödemelerin usul, esas ve oranlarını, m) Genel Müdürlük ve işletme müdürlüklerinin bütçelerini, n) Vakfiyelerinde; intifa hakları hayır şartlarından fazla olan mülhak vakıfların, yöneticilerinin ve ilgililerinin istekleri halinde, Türk Medeni Kanununun 372 nci maddesinde belirtilen aile vakfına dönüştürülmesi için dava açılmasını, o) Genel Müdürlük ve vakıflarla ilgili tüzük ve yönetmelik taslaklarını, ö) Genel Müdürlükçe gerek görülen hususları, karara bağlamak.	
Yönetim Kurulu (Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi)	Türkiye’de bulunmamakta.	Yönetim kurulunun oluşumu <i>Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi</i> Yönetim Kurulu, bir başkan ve en az dört, en fazla altı üyeden oluşur. Yönetim Kurulu Başkan ve Üyeleri, Başbakanlıkça aday gösterilirler ve Bakanlar Kurulu tarafından atanırlar. Yönetim kurulu görevleri: Yasa kurallarına bağlı olmak koşuluyla gerekli hallerde Başbakanlık ile görüşerek Vakıflar İdaresi’nin amaçlarına uygun olarak Vakıflar İdaresi’nin genel siyaseti saptamak ve yürütmek Yasada belirtilen konularda gerekli tüzükleri yapıp Bakanlar Kurulu’nun

		onayına sunmak Vakıflar İdaresi'nin yıllık cari bütçesini, yatırım bütçesini ve faaliyet programlarını onaylamak; Bakanlar Kurulu'nun onayından sonra uygulamayı gözetmek ve faaliyet sonuçlarını denetlemek. <i>Not. Yönetimin başbakanlık tarafından belirlenmesi, iktidardaki siyasi partinin müdahalesine açık bir yapı oluşmasına neden olmaktadır.</i>
--	--	--

Vakıflar İdaresi		Oluşumu: Genel Müdür, Vakıflar İdaresi'nin en üst amiridir. İdarenin görevlerinin yürütülmesinde Genel Müdüre yardımcı olacak iki Genel Müdür Yardımcılığı oluşturulur. Genel Müdür Yardımcılarının görev sahaları iktisadi işletmeler ve iştirakler ile Emlak İdaresi olarak belirlenir. Genel Müdür ataması Genel Müdür, Yönetim Kurulu'nun önerisi ve Başbakanın onayı üzerine Bakanlar Kurulu'nca atanır. Genel Müdür, uygun sahalarda üniversite tahsili yapmış, denenmiş, uzun idari tecrübe sahibi kişiler arasından atanır. <i>Not. Üniversite mezunu olmak dışında somut bir kriter bulunmamaktadır.</i> Vakıflar İdaresi Genel Müdürünün görevleri: Vakıflar İdaresi'nin Yönetim Kurulu'nca saptanan siyasetini ve Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası Kuralları gereğince alınan idare ile ilgili tüm kararları uygular ve bu Yasa, tüzük ve kararlarla ilgili bütün işlemlerin yapılmasını idare ve kontrol eder. Vakıflar İdaresi'nin cari ve yatırım bütçelerini, uzun süreli ve yıllık faaliyet programlarını hazırlar ve Yönetim Kurulu'nun onayına sunar. Vakıflar İdaresi'nin bütün resmi veya gayri resmi kurum veya kişilerle olan
--------------------------------	--	--

		ilişkilerinde Vakıflar İdaresi'ni temsil eder; Vakıflar İdaresi'nin taraf bulunduğu bütün hukuki işlemlerde Vakıflar İdaresini şahsen veya bir avukat aracılığı ile temsil eder; Vakıflar İdaresi tarafından yapılan akitleri ve hazırlanan raporları, kesin hesapları, yazışmaları ve Vakıflar İdaresi'nin diğer evraklarını imzalar; Yukarıda belirtilen yetkilerin kullanılmasını, sorumluluğu kendisine ait olmak üzere, uygun göreceği memurlara yazılı bir belge ile devredebilir.
--	--	--